

GÜTA İLE İLGİLİ RİVÂYETLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hasan Yerkazan

Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı

Asst. Prof., Amasya University, Faculty of Theology, Department of Hadith

Amasya, Turkey

hasanyerkazan@gmail.com

orcid.org/0000-0001-8673-0546

Öz

Bu makale, Suriye'nin başkenti Şam'a bağlı Gûta bölgesinin rivâyet kültüründeki yerini konu edinmektedir. Son yıllarda Gûta'da yaşayan elim hadiseler, bu araştırmanın yapılmasında etken olmuştur. Çalışma süresince, hadis literatüründe yer alan Gûta ile ilgili rivâyetler bir araya getirilerek Gûta'nın konumu, peygamberler şehri Gûta ve âhir zamanda Gûta şeklinde üç ana başlık halinde tasnif edilmiştir. Konu ile ilgili toplam on beş rivâyet incelenmiştir. Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilen her bir hadîsin sened yönüyle sıhhat analizi yapılarak yorumlanmıştır. Bu çerçevede toplam on iki hadîsin sened tenkidi yapılmıştır. Gûta'nın konumu, peygamberler şehri Gûta başlıkları altında yer alan rivâyetlerin, geçmişe yönelik tarihi bilgiler içerdiği ve sıhhat açısından zayıf olduğu tespit edilmiştir. Âhir zamanda Gûta başlığında yer alan rivâyetler ise geleceğe yönelik malumat içermektedir. Bu rivâyetlerde Gûta'nın fethedileceği, Müslümanların bu bölgede bir araya gelecekleri ve karargâhlarını buraya kuracakları belirtilmektedir. Gelecekte olacak hadiselerle ilgili rivâyetlerin yarısının zayıf, diğer yarısının ise sahih olduğu; sahih ve zayıf rivâyetlerin içeriklerinin birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hadîs, Rivâyet, Dimesşk, Gûta, Peygamber, Âhir Zaman.

An Evaluation on The Narratives Related to Gûta

Abstract

This article deals with the place of the Ghouta region of Syria, the capital city of Damascus, within narrative culture. The unfortunate events which have taken place in Ghouta in recent years have been influential in the construction of this research. During the study, the narrations of Ghouta, which was included in the hadith literature, were brought together and classified into three main titles: Ghouta's position, prophets' city Ghouta and Ghouta in the times nearing the Doomsday. A total of fifteen narrative related to the subject were examined. Each hadith which is claimed to Prophet Muhammed (saas) was interpreted by making the confirmation of authenticity. In this framework, a total of twelve hadiths have been confirmed for authenticity. It has been determined that the historical information on the past of the Ghouta's position, history of the prophets, historical reports under the headings of Ghouta, holds weaknesses of such transfers in terms of reliability. The narrations under the title of Guta about in the times nearing Doomsday, contain information for the future. In these reports it is stated that Ghouta will be conquered, that Muslims will come together in this region and they will put their headquarters there. It is seen that the half of the reports related to the future will be weak and the other half will be accurate; and that the contents of the authentic and the weak reports are the same and they support each other.

Keywords: Hadith, Narrative, Damascus, Ghouta, Prophet, Last Days Before Doomsday.

GİRİŞ

2010 yılı aralık ayında Tunus'ta başlayan halk ayaklanması, kısa zaman içerisinde Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün, Yemen, Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas gibi birçok Arap ülkesini etkisi altına almıştır. *Arap Baharı* olarak isimlendirilen bu hareketin, bulunduğu ülkeye göre farklı sonuçları ve etkileri olmuştur. Bazı ülkelerde yönetim sisteminin değişmesine sebep olurken, bazılarında devletin vatandaşlarına yeni halklar vermesini sağlamıştır. 2011 yılında Suriye'de başlayan bu halk hareketi ise dış güçlerin desteği ve yardımı ile rejim tarafından kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışılmıştır. İktidarın zulmünden canını, malını ve namusunu korumayı başarabilen bu devletin vatandaşları çevre ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Bu süreç içerisinde milyonlarca kişi hayatını kaybetmiş, yaralanmış veya vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. Bugüne gelindiğinde ise ülkenin genel sathında tek bir gücün hakimiyetinden söz etmek mümkün değildir. Birçok bölgede rejimin yanı sıra kaostan istifade eden terör örgütleri, halkı binbir türlü zulüm ve işkencelere maruz bırakmaktadır. Ülke sınırları içerisinde her geçen gün etki alanı daralan rejim, hakimiyeti altındaki yerlerde 2011'de başlattığı kanlı bastırma hareketini devam ettirmektedir. Özellikle bugünlerde Başkent Şam'ın yanı başında bulunan Doğu Gûta'da yaşayanlar, muhalif oldukları gerekçesi ile silahların gölgesinde ve açlığın pençesinde hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Sürekli bombalanan şehir ise, bugün harabe haline gelmiştir.

Gûta (الغوطة), tarihî süreç içerisinde Kenanlılar, İbrâniler, Ârâmiler, Asurlular, Babilliler, Persliler, Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, Emevîler, Abbâsîler, Eyyûbiler, Selçuklular, Memlûklüler ve Osmanlılar gibi birçok devlete ev sahipliği yapmış; ilim, kültür, medeniyet ve ticaretin önemli merkezlerinden biri olmuştur.¹ Geçmiş dönemlerde güzelliği ile göz kamaştırılan bu şehri Zekeriya el-Kazvînî (ö. 682/1283) şöyle tasvir etmektedir: "*Gûta, Dimeşk'in bir kasabasıdır. Orası, suyu bol, ağaçları yeşil, kuşları ahenkli öten, çiçekleri güzel, ağaçların dallarıyla örtülü yeşilliklerle kaplı bir yerdir. Etrafı on sekiz mildir. Her tarafı bahçe ve saraylarla kaplıdır. Etrafı tüm cihetleriyle yüksek dağlarla çevrilidir. Suları bu dağlardan gelmektedir. Gûta'da çok*

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Cengiz Tomar, "Suriye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 3: 545-565.

sayıda nehir akmaktadır. Güta'nın her tarafı nehir ve sıralı ağaçlarla çevrilidir.”² Bugün ise Güta'nın eski günlerinden eser kalmamıştır. Şehrin sakinleri hayatta kalma mücadelesi vermektedir.³

Güta'nın içinde bulunduğu trajik durum, bu çalışmanın yapılmasına sebep olmuştur. Zira hadis kaynaklarında bu bölge ile ilgili çok sayıda rivâyet mevcuttur. Bu rivâyetlerin bir kısmında geçmiş dönemde Güta'da yaşanan birtakım hadiselerle değinilirken, bazı rivâyetler ise gelecekte yaşanacak olaylar hakkında bilgi içermektedir. Çoğunlukla melâhîm⁴ kapsamında değerlendirilen bu rivâyetlerin sıhhat dereceleri birbirinden farklılık arz etmektedir. İşte bu makale, bugünlerde oldukça sıkıntılı bir süreç geçiren Güta ile ilgili rivâyetlerin içeriğini, kaynaklarını ve sıhhat değerlerini konu edinmektedir. Bu çalışma, Güta'nın konumu, peygamberler şehri Güta ve âhir zamanda Güta şeklinde üç ana başlık altında ele alınacaktır.⁵ Hadîslerin sıhhat analizi yapılırken sadece Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilen rivâyetlerin sened tenkidi yapılacaktır. Çalışma neticesinde bugünlerde dünya gündeminde önemli bir yer işgal eden Güta'nın rivâyet kültüründeki yeri hakkında bir kanaate sahip olunacaktır.

1. GÜTA'NIN KONUMU

Bugün Suriye'nin başkenti Şam (Dımeşk), iki ayrı bölge/belediye sınırlarından oluşmaktadır. Birinci bölge, başkent merkezi olan Dımeşk, ikincisi ise Güta olarak isimlendirilen, başkent etrafını saran kırsal alandır. Bu bölge de Doğu ve Batı Güta şeklinde ikiye ayrılmaktadır.⁶ Hadîs

² Zekerıyya b. Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni, *Âşâru'l-bilâd ve aḥbâru'l-'ubâd* (Beyrut: Dâru Sâdr, ts.), 92.

³ Bk. “Doğu Guta’da Kuşatma Altındaki İnsanların Durumu ve Ölüm Tehlikesi” (Suriye Yardım Koordine Birimi Derneği, 2017), 1-20, <https://www.acu-sy.org/wp-content/uploads/2017/12/Ghota-Report-TR.pdf>.

⁴ Melâhîm, melhame kelimesinin çoğuludur. Ölü sayısının çok olduğu şiddetli savaş; fitne zamanında zuhur eden büyük olay anlamlarına gelmektedir. Bk. Muhammed b. Mukrim b. Ali İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 3. Baskı (Beyrut: Dâru Sâdr, 1414), 12: 537.

⁵ Bu ana başlıklar dışında Güta ile ilgili uydurma olduğu tespit edilen bir rivâyet, araştırma konusu ile ilgili olmadığından çalışma dışı tutulmuştur. Rivâyet şöyledir: Hz. ‘Âişe’den nakledildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah Tebâreke ve Teâla Cibrâil’in kafasını Güta kadar yarattı.” bk. Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasen b. Hibetullah İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, thk. Amr b. Gürâme el-'Umrî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 2: 342. Bu sözün uydurma olduğuna dair bk. Muhammed Nâsuruddîn b. el-Hâc Nûh el-Âlbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-da'ife ve'l-mevdû'a ve eseruha's-seyyi fi'l-ümme* (Riyad: Dâru'l-Me'ârif, 1992), 13: 962-963.

⁶ “Doğu Guta’da Kuşatma Altındaki İnsanların Durumu ve Ölüm Tehlikesi”, 1.

kaynaklarında Doğu ve Batı Gūta şeklinde bir ayırımı rastlanmamıştır. Ancak Gūta'nın neresi olduğuna dair *Târîhu Dimeşk* isimli eserde Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilen bir rivâyet tespit edilmiştir. Şöyle ki:

أخبرنا أبو القاسم هبة الله بن عبد الله بن أحمد الواسطي أنا أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت حدثني عبد العزيز بن أحمد الدمشقي ح ثم أخبرنا أبو محمد عبد الكريم بن حمزة السلمى نا عبد العزيز أنا تمام أنا أبو بكر أحمد بن عبد الله بن المفرج القرشي المعروف بابن البرامي وأبو بكر محمد بن إبراهيم بن سهل بن يحيى بن صالح بن حية البزار قالنا نا أبو نصر إسماعيل بن محمد بن إسحاق العذري نا سليمان بن عبد الرحمن نا مسلمة بن علي نا أبو سعيد الأسدي عن سليم بن عامر عن أبي أمامة عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه تلا هذه الآية ﴿وَأَوْنَاهَا إِلَى رُبُوعٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ (سورة المؤمنون الآية: 50) قال هل تدرّون أين هي قالوا الله ورسوله أعلم قال هي بالشام بأرض يقال لها العوطة مدينة يقال لها دمشق هي خير مدائن الشام.⁷

Ebü'l-Kâsım Hibetullah b. Abdillâh b. Ahmed el-Vâsîti ← Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit ← Abdulazîz b. Ahmed ed-Dîmeşkî (ح) ← Ebû Muhammed Abdülkerîm b. Hamze es-Sülemî ← Abdulazîz ← Temmâm ← Ebû Bekr Ahmed b. Abdillâh b. el-Müferrec el-Kuraşî İbnu'l-Berâmî ve Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Sehl b. Yahyâ b. Sâlih b. Hayye el-Bezzâr ← Ebû Nasr İsmâîl b. Muhammed b. İshâk el-'Uzrî ← Süleymân b. Abdirrahmân ← Mesleme b. Ali ← Ebû Saîd el-Esedî ← Süleym b. 'Âmir ← Ebû Ümâme (ra) şöyle demiştir: Rasûlullah (sav), "O ikisini (Meryem oğlu İsa ve annesini) oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik." (el-Mü'mimûn, 23/50) âyetini okuduktan sonra oranın neresi olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Allah ve Rasûlu daha iyi bilir dediler. Dedi ki: Orası Şam'da Gūta denilen yerdir. Dimeşk olarak isimlendirilen şehirdir. O, Şam şehirlerinin en hayırlısıdır."

Bu rivâyette Hz. Peygamber (sav), Mü'mimûn sûresinin 50. âyetini izah ederken Gūta'nın neresi olduğuna dair bilgi vermiştir. Akabinde bu bölgenin Şam şehirlerinin en hayırlılarından olduğunu ifade etmiştir. Muhtemelen bu rivâyetten ilham alan tâbiûn fakihlerinden Saîd b. el-Müseyyib (ö. 94/713) "ذات قرار"ın Dimeşk; "معين" in ise Gūta olduğunu söylemiştir.⁸ Yine aynı şekilde Basralı meşhur tâbiî Hasen el-Basrî (ö. 110/728) de ayette "ربوة ذات قرار ومعين" şeklinde tasvir edilen yerin Gūta olduğunu belirtmiştir.⁹

Gūta'nın yerini belirten bu rivâyetin sıhhatini tespit etmek amacıyla sened tenkidi yapılmıştır. Senedde yer alan râviler ile ilgili bilgiler şöyledir:

⁷ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 1: 203.

⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 1: 206; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib İbn 'Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. Abdüsselâm Abdu's-Şâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 4: 145.

⁹ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 1: 208.

Ebû Ümâme Sudey b. Aclân b. Vehb el-Bâhilî (ö. 86/705); Hz. Peygamber'den (sav) başka Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Muâz b. Cebel, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Ubâde b. Sâmit ve birçok sahâbeden hadîs nakletmiştir. Mekhûl eş-Şâmî, Hâlid b. Ma'dân, Ebû İdrîs el-Havlânî, Recâ b. Hayve, Muhammed b. Ziyâd gibi kişiler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir.¹⁰

Süleym b. 'Âmir el-Kelâ'î el-Hımsî (ö. 111-120/729-738); Ebû'd-Derdâ, Temîm ed-Dârî, el-Mikdâm b. el-Esved, 'Avf b. Mâlik, Ebû Hureyre gibi sahâbenin ileri gelenlerinden hadîs almıştır. Abdurrahman b. Yezîd, ez-Zübeydî, Hureyz b. Osmân, 'Ufeyr b. Ma'dân, Mu'âviye b. Sâlih ondan hadîs nakletmiştir. Muhadramdan sayılır. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.¹¹

Ebû Saîd el-Esedî; Mus'ab b. Sa'd'dan hadîs almıştır.¹² el-Haccâc b. Ertât ise ondan hadîs nakletmiştir.¹³ Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunamadığından cerh ve ta'dil durumu ile ilgili bir değerlendirmede bulunmak mümkün olmamıştır. Ayrıca Ebû Saîd el-Esedî'nin 'Abbâd b. Ya'kûb er-Revâcî olduğu da söylenmektedir. Ancak bu kişi 250/864 yılında vefat etmiştir.¹⁴ Oysa öğrencisi el-Haccâc b. Ertât ise 145/762 tarihinde âhirete irtihal etmiştir.¹⁵ Bu durumda Ebû Saîd 'Abbâd b. Ya'kûb er-Revâcî el-Esedî'nin bahse konu kişi olması mümkün görünmemektedir.

Ebû Saîd Mesleme b. Ali b. Halef el-Huşenî ed-Dımeşkî el-Gütî (ö. 190/806); Yahya b. ez-Zimârî, el-A'meş, İbn Aclân, Muhammed b. el-Velîd ez-Zübeydî, İbn Cüreyc gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Bakıyye b. el-Velîd, İbn Vehb, Ebû Tevbe el-Halebî, Muhammed b. Rumh, Hişâm b. 'Ammâr gibi kişiler ondan hadîs nakletmişlerdir. Münkeru'l-hadîs/Metrûku'l-hadîs lafzıyla ağır bir şekilde eleştirilmiştir.¹⁶

Ebû Dâvûd Süleymân b. Abdirrahmân b. Hammâd et-Timî (ö. 252/866); babası ve Ömer b. Hammâd'dan hadîs almıştır. Ebû Dâvûd, Ebû

¹⁰ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2003), 2:1020.

¹¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 3: 244-245.

¹² Ebû'l-Hasen Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Küna ve'l-esmâ*, thk. Abdurrahim Muhammed Ahmed el-Kaşkarî (Medine: Câmî'atu'l-İslâmiyye, 1984), 1: 369.

¹³ Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, thk. Hâşim en-Nedvî (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Me'ârifü'l-Osmâniyye, 2009), 9: 35.

¹⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 973.

¹⁵ Selman Başaran, "Haccâc b. Ertat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 14: 425-426.

¹⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 5: 1353-1354.

Zür'a, İbn Ebî 'Âsım ondan hadîs nakletmiştir.¹⁷ Sika bir râvi olarak bilinmektedir.¹⁸

İsmâîl b. Muhammed b. İshâk el-'Uzrî ed-Dımeşkî (ö. 302/915); babası, amcası Abdullah, Süleymân b. Binti Şurahbîl, Züheyr b. 'Ubbâd gibi kişilerden hadîs almıştır. Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed el-'Ârâbî, Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Ebû Ömer b. Fudâle, Abdullah b. Adıyy, et-Taberâni gibi âlimler ondan hadîs nakletmişlerdir. Râvinin güvenilirliği ile ilgili bir bilgiye ulaşılamadığından meçhûlül-hâl olarak değerlendirilebilir.¹⁹

Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Sehl b. Hayye ed-Dımeşkî el-Bezzâr (ö. 341-350/952-961); Ebû Zür'a ed-Dımeşkî, İsmâîl b. Kîrât, Abdurrahman b. er-Revvâs, Ali b. Gâlib es-Seksekî gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Temmâm, Abdullah b. Bekr et-Taberânî, Abdurrahman b. Ömer b. Nasr gibi kişiler ondan hadîs nakletmişlerdir. Râvinin güvenilirliği ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır (cehâletül-hâl).²⁰

Ebû Bekr Ahmed b. Abdillâh b. el-Ferec İbnu'l-Berâmî el-Kuraşî (ö. 341/952); Ebû Kasî İsmâîl el-'Uzrî, Ahmed b. Ali b. Saîd el-Kâdî gibi kişilerden hadîs nakletmiştir. Temmâm er-Râzî, Abdulvehhâb el-Kilâbî, Ebû Bekr b. Ebi'l-Hadîd gibi âlimler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Râvinin güvenilirliği ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır (cehâletül-hâl).²¹

Temmâm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râzî (ö. 414/1023); babası, Heyseme b. Süleymân, Ahmed b. Hazlem, Ebû'l-Meymûn b. Râşid, Ebû Ali Ahmed b. Muhammed gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Abdulvehhâb el-Kilâbî, Ebû'l-Hüseyin el-Meydânî, Abdülazîz el-Kettânî gibi muhaddisler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.²²

Ebû Muhammed Abdülazîz b. Ahmed el-Kettânî es-Sûfî (ö. 466/1074); Sadaka b. Muhammed, Temmâm b. ed-Delem, Temmâm b. Muhamed er-Râzî gibi birçok kişiden hadîs dinlemiştir. Ebû Bekr el-Hatîb, el-Humeydî, Ömer el-Revâsî, Ebû'l-Kâsım en-Nesîb, Ebû Muhammed b. el-

¹⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 6:94.

¹⁸ Ekrem b. Muhammed el-Eserî, *Mu'cemu şuyûhi't-Taberî* (Kâhire: Dâru İbn Affân, 2005), 278-279.

¹⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 48.

²⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 912.

²¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 765.

²² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 9: 232-233.

Ekfânî gibi âlimler ondan hadîs nakletmişlerdir. İbn Mâkûlâ, birbirlerinden karşılıklı hadîs aldıklarını belirtmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.²³

Ebû Muhammed Abdulkerîm b. Hamze b. el-Hadır es-Sülemî ed-Dimeşkî (ö. 526/1132); Ebü'l-Kâsım el-Hanâî, Ebû Bekr el-Hatîb, Muhammed b. Mekkî el-Ezdî, Abduddâim b. el-Hasen, Abdulazîz el-Kettânî gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Ebü'l-Kâsım b. Asâkir, Abdurrahman b. Ali, İsmâil el-Cenezevî, Ebü'l-Kâsım b. el-Harestânî ondan hadîs nakletmiştir. Sika bir kimse olarak kabul edilmiştir.²⁴

Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071); meşhur muhaddislerdendir. Ebû Ömer b. Mehdî el-Fârisî, İbnu's-Salât el-Ehvâzî, Ebü'l-Hasen b. Ruzkûye, Hilâl b. Muhammed el-Haffâr gibi birçok muhaddisten hadîs dinlemiştir. el-Emîr Ebû Nasr Ali b. Mâkûlâ, Abdullah b. Ahmed es-Semerkindî, Ebü'l-Hüseyn İbnu't-Tuyûr, Muhammed b. Mezrûk ez-Za'fânî gibi birçok kişi ondan hadîs rivâyet etmiştir. Sika bir râvidir.²⁵

Ebü'l-Kâsım Hibetullah b. Abdillâh b. Ahmed el-Vâsitî (ö. 528/1134); Ebû Bekr el-Hatîb, İbnu'l-Mesleme, Abdussamed b. el-Me'mûn, İbnu'l-Mühtedî Billah gibi kişilerden hadîs dinlemiştir. İbnu Asâkir, Ebû Mûsâ el-Medînî, Ebû Hafs b. Taberzid gibi birçok muhaddis ondan hadîs nakletmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.²⁶

Nâzil isnâd ile nakledilen bu rivâyetin senedinde toplam on üç râvi bulunmaktadır. Râvilerin sekizinin sika; dördünün cehâletü'l-râvî; birinin ise münkeru'l-hadîs/metrûku'l-hadîs olduğu görülmüştür. Bu durumda bahse konu rivâyet sened tenkidi kriterleri açısından zayıftır. Aynı şekilde İbn Receb de bu hadîsin isnadının zayıf olduğunu ifade etmiştir.²⁷

Hiz. İsa ve Hiz. Meryem'in Güta'ya yerleştirildiklerin bahseden bu rivâyet, her ne kadar zayıf olsa da bir âyetin tefsirine konu olmuş ve üzerinde birtakım görüşler beyan edilmiştir. Hiz. İsâ'nın yanı sıra birçok peygamber de Güta'da bulunmuştur. Bir sonraki başlıkta, Güta ile irtibatı olan peygamberlerle ilgili rivâyetler incelenecektir.

²³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 10: 234; Bu râvinin ismi tahvilden dolayı senedde iki kez yer almaktadır.

²⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 11: 450.

²⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 10: 175-189.

²⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 11: 481.

²⁷ Ebü'l-Ferec Zeynuddîn Abdurrahman b. Ahmed İbn Receb, *Mecme'u resâil el-Hâfiz İbn Receb*, tahk.: Tal'at b. Fuâd el-Hilvânî (Kahire: el-Fârûku'l-Hadisiyye, 2003), 3: 247.

2. PEYGAMBERLER ŞEHRİ GŪTA

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şam bölgesi, tarihî süreç içerisinde çok sayıda peygamberin tebliğ ve irşad görevini ifa ettiği bir yer olmuştur. Aşağıda yer alan rivâyetlerde Gŭta'da bulunan peygamberlerden ve Hz. Adem'in ilk çocuklarından bahsedilmektedir. Rivâyetler şöyledir:

1. Rivâyet

وأخبرنا أبو الفضائل بن محمود أنبأنا علي بن أحمد بن زهير أنبأنا علي بن محمد بن شجاع أنبأنا أبو القاسم عبد الرحمن بن عمر الإمام أنبأنا يعقوب الأذرعني أنبأنا محمود بن إبراهيم أنبأنا هشام بن خالد عن الوليد بن مسلم عن ابن جريح عن عروة عن أبيه قال سمعت علي بن أبي طالب يقول سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وسأله رجل عن الآثارات بدمشق فقال بما جبل يقال له قاسيون فيه قتل ابن آدم أخاه وفي أسفله في الغرب ولد إبراهيم وفيه أوى الله عيسى ابن مريم وأمّه من اليهود وما من عبد أتى معقل روح الله فاغتسل وصلى ودعا لم يردّه الله خائباً فقال رجل يا رسول الله صفه لنا قال هو بالغوطة في مدينة يقال لها دمشق وأزيدكم أنه جبل كلمه الله فيه وفيه ولد أبي إبراهيم فمن أتى هذا الموضع فلا يعجز في الدعاء فقال رجل يا رسول الله أكان ليحبي معقلاً قال نعم احتس فيه يحيى من هذا ورجل من عاد في الغار الذي تحت دم ابن آدم المقتول وفيه احتس إلياس من ملك قومه وفيه صلى إبراهيم ولوط وموسى وعيسى وأيوب فلا تعجزوا عن الدعاء فيه، فإن الله أنزل علي ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ ، فقال رجل: يا رسول الله! ربنا يسمع الدعاء أم كيف ذلك؟ فأنزل الله ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾²⁸.

Ebü'l-Fedâil b. Mahmûd ← Ali b. Ahmed b. Züheyr ← Ali b. Muhammed b. Şucâ' ← Ebû Ya'kûb el-Ezra'î ← Muhammed b. İbrâhîm ← Hişâm b. Hâlid ← el-Velîd b. Müslim ← İbn Cüreyc ← Ebû'l-Kâsım 'Urve b. Ruveyym ← babası ← Ali b. Ebî Tâlib şöyle demiştir: Rasûlullah'ı (sav) şöyle buyururken işittik: *"Bir adam Rasûlullah'a (sav) Dimeşk'in özelliğini sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: Orada Kâsiyûn denilen bir dağ vardır. İşte orada Âdem'in oğlu kardeşini öldürmüştür. Dağın aşağı batı tarafında İbrâhîm (as) dünyaya gelmiştir. Orada Meryem'in oğlu İsâ (as) ve annesi Yahudilerden gizlenmişlerdir. Bu yüzdendir ki herhangi bir kul Ruhullah'ın (Hz. İsâ) sığınağına gelir, yıkanır, abdest alır ve namaz kılar, Allah o kişinin duasını asla geri çevirmez. Orada bulunan bir adam şöyle dedi: Ya Rasûlullah (sav)! Bahsetmiş olduğunuz yeri bize tam olarak tanıtır mısınız? Dedi ki: Orası Gŭta bölgesinde Dimeşk isminde bir şehirdir. Ben sizlere bu anlattıklarımın daha fazlasını bildireyim. Allah Teâla onunla (Hz. Mûsâ) orada bulunan bir dağda konuşmuştur. Babam İbrâhîm (as) orada dünyaya gelmiştir. Her kim oraya giderse dua etmekten aciz kalmaz. Orada bulunan bir adam: Ya Rasûlullah (s.a.v)! Yahya'nın sığındığı yer burası mıydı? Evet, orası Yahya'nın sığındığı yerdir. Kendisi Ad kavminden bir adamın zulmünden kaçıp orada bulunan Âdem oğlunun kanının akıtılmış olduğu mağaranın altında gizlenmişti. Aynı zamanda İlyâs (as) da*

²⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 2: 328-329.

kralın zulmünden kaçmış ve orada gizlenmiştir. Bununla birlikte İbrâhîm, Lût, Mûsâ, İsâ, Eyyûb (as) burada namaz kılmışlardır. Bu nedenle orada dua etmekten aciz kalmayın. Çünkü Allah Teâla bana şu âyetleri indirmiştir: “Bana dua edin, duânıza cevap vereyim.” (el-Mü’min, 40/60) Orada bulunan bir adam: Ya Rasûlullah (s.a.v)! Rabbimiz duaları işitir mi? Yahut nasıl olur bu? dedi. Bunun üzerine Allah şu âyetleri indirdi: “Ve kullarım sana, Benden sorduğu zaman, muhakkak ki Ben, (onlara) yakınum. Bana dua edilince, dua edenin duasına (davetine) icabet ederim.” (Bakara, 2/186)

Bu rivâyette, Dimeşk ve Güta’da yaşayan Peygamberlerden ve onların çocuklarından bahsedilmektedir. Kâsiyûn olarak adlandırılan dağda Âdem’in çocuklarından Kâbil kardeşi Hâbil’i öldürmüş; bu bölgede İbrâhîm (as) dünyaya gelmiş; İsâ (as) ve annesi Yahudilerden buraya sığınarak gizlenmiş; Hz. Mûsâ, Allah Teâla ile burada konuşmuş; burası Yahya’nın (as) iltica yeri olmuş; İlyâs (as) da kralın zulmünden kaçmış ve orada saklanmış; İbrâhîm, Lût, Mûsâ, İsâ, Eyyûb (as) burada namaz kılmışlardır. Ayrıca bu yerde yapılan duaların kabul olacağı bildirilmiştir. Bu rivâyete göre, Güta birçok Peygamberin uğrak yeri olmuştur.

Hz. Peygamber’e (sav) isnâd edilen bu hadîsin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ali b. Ebî Tâlib (ö. 40/660), Hz. Peygamber’in (sav) damadı, Hulefâ-i Râşidîn’in dördüncüsü ve sahabenin ileri gelenlerindedir.²⁹

Ebû’l-Kâsım ‘Urve b. Ruveym el-Ezdî’nin babası hakkında bilgi bulunamamıştır.

Ebû’l-Kâsım ‘Urve b. Ruveym el-Ezdî (ö. 140/757); Ebû Sa’lebe el-Haşenî, Enes b. Mâlik, Ebû İdrîs el-Havlânî gibi muhaddislerden hadîs nakletmiştir. Muhammed b. Mühâcir, Yahya b. Hamze, Muhammed b. Şuayb gibi âlimler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.³⁰

Abdumelik b. Abdilazîz b. Cüreyc (ö. 150/767); Mücâhid, ‘Atâ b. Ebî Rebâh, Tâvus, Amr b. Şuayb, Nâfi’, Zührî, İsmâîl b. ‘Umeyye gibi birçok kişiden hadîs dinlemiştir. İbn ‘Uleyye, Vekî’, Ebû Üsâme, Ebû ‘Âsım gibi birçok âlim ondan hadîs rivâyet etmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.

31

²⁹ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve vefayâtu’l-meşâhir ve’l-a’lâm*, 2: 350.

³⁰ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve vefayâtu’l-meşâhir ve’l-a’lâm*, 3: 697-698.

³¹ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve vefayâtu’l-meşâhir ve’l-a’lâm*, 3: 919; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, thk. Şuayb Arnavût, 3. Baskı (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1985), 6: 325-338.

Ebü'Abbâs el-Velîd b. Müslim ed-Dîmeşkî (ö. 195/811); Sevr b. Yezîd, İbn Cüreyc, İbn 'Aclân, el-Müsennâ b. es-Sabbâh, Yezîd b. Ebî Meryem, Abdullah b. el-'Alâ, el-Evzâ'î ve Mâlik gibi birçok âlimden hadîs nakletmiştir. el-Leys b. Sa'd, Bakıyye, İbn Vehb, Ahmed b. Hanbel, Duheym, Ebû Heyseme, Mûsâ b. 'Âmir, Muhammed b. Musaffa gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.³²

Ebü Mervân Hişâm b. Hâlid ed-Dîmeşkî (ö. 249/863); Bakıyye, Mervân b. Mu'âviye, Damre, Süveyd b. Abdilazîz, el-Hasen b. Yahya el-Huşenî, Mübeşşir b. İsmâil gibi birçok kişiden hadîs dinlemiştir. Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Bakı b. Mahled, Ebû Zür'a gibi muhaddisler ondan hadîs nakletmiştir. Sadûk bir râvi olarak bilinmektedir.³³

Muhammed b. İbrâhîm'in künyesi ve nisbesi senedde belirtilmediğinden dolayı kim olduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Bununla birlikte bu kişinin 260/874 yılında vefat eden Ebü'l-Hasen Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed b. İsâ ed-Dîmeşkî olması muhtemeldir. Ebû Ca'fer en-Nüfeylî, İsmâil b. Ebî Uveys, Yahya b. Bukeyr, Safvân b. Sâlih gibi kişilerden hadîs dinlemiştir. Ebû Hâtem er-Râzî, Ebû Zür'a ed-Dîmeşkî, Ebü'l-Hasen b. Cevsâ ondan hadîs nakletmiştir. Ebû Hâtem onun sadûk bir kimse olduğunu söylemiştir.³⁴

Ebü Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Hişâm el-Ezra'î (ö. 344/955); Yahyâ b. Eyyûb el-'İlâf, Mikdâm b. Dâvûd, Ebu Zeyd el-Karâtîsî, Nesâi, Ebû Zür'a ed-Dîmeşkî, Mûsâ b. 'İsâ el-Himsî gibi birçok muhaddisten hadîs dinlemiştir. İbn Cemî', Temmâm, Ebû Abdillâh b. Mende, Abdurrahman b. Ömer b. Nasr, Ebû Abdillâh b. Ebî Kâmil et-Tarâblusî gibi âlimler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.³⁵

Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Ömer b. İbrâhîm el-Hemezânî (ö. 407/1016); Abdurrahman el-Cellâb, Ebû Ahmed b. Memlûs ez-Ze'ferânî, Hâmid es-Sarrâm gibi birçok kişiden hadîs rivâyet etmiştir. Ahmed b. Abdurrahman er-Rüzbârî, kardeşi Ebû Bekr, Yûsuf el-Hatîb, Muhammed b. el-Hüseyn es-Sûfî ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.

İbn Ebî'l-Hevl Ali b. Muhammed b. Sâfî b. Şucâ' (ö. 444/1052); Abdulvehhâb el-Kilâbî, Abdullah b. Bekr et-Taberânî, Ebû Bekr b. Ebî

³² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 1240.

³³ Ebü'l-Fazl Şehabuddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb*, (Haydarâbâd: Matbaâtu Dâiratu'l-Me'ârif en-Nizâmî, 1325), 11: 37-38.

³⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 6: 212.

³⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 798.

Hadîd, Temâm, Ebü'l-Hasen b. Cehtam gibi muhaddislerden hadîs dinlemiştir. Kettânî, Necâ b. Ahmed, Sehl b. Bişr, Ali b. Ahmed b. Züheyr, Muhammed b. el-Hasen el-Hanâî ondan hadîs nakletmiştir. Sema konusunda itham edilmiştir.³⁶

Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. İbrâhîm Züheyr et-Temîmî (ö. 488/1095); Ali b. el-Hadır, Ali b. es-Simsâr, Muhammed b. Abdillâh b. Bundâr, Ahmed b. el-Hasen gibi kişilerden hadîs dinlemişlerdir. Cemâlu'l-İslâm es-Sülemî, Nasr b. Ahmed b. Mukâtil, Nasr b. Mahmûd el-Kuraşî gibi muhaddisler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak değerlendirilmemiştir.³⁷

Ebü'l-Fedâil Nâsır b. Mahmûd (ö. 549/1154); Fakîh Nasr el-Makdisî, Ali b. Züheyr el-Mâlikî'den hadîs dinlemiştir. İbn Asâkir ve oğlu el-Kâsım ondan hadîs nakletmişlerdir. Salih bir kimse olarak bilinmektedir.³⁸ Ancak râvinin adalet ve zabt yönü hakkında bilgi bulunamamıştır.

Bu rivâyetin senedinde toplam on iki râvi bulunmaktadır. Râvilerin dokuzu sikadır. Ancak üç râvi hakkında yeterli bilgi elde edilmemiştir. Senedde kendisine güvenilen ancak ismi belirtilmeyen müphem bir kişi bulunmaktadır. Muhammed b. İbrâhîm ve Ebü'l-Kâsım 'Urve b. Ruveym'in babasının kimliği tam olarak tespit edilememiştir. Bu durumda bahse konu rivâyet, sened tenkidi açısından zayıftır. Ayrıca Ali b. Hüsâmeddîn el-Mutteki bu rivâyetin mevzu olabileceğine dair bir endişesi de bulunmaktadır.³⁹ Sihat açısından sahih hadîs kriterlerine uymayan bu rivâyet, birçok Peygamberin Güta ile bir şekilde ilişkisinin olduğunu ifade etmesi yönüyle oldukça dikkat çekicidir.

Kur'an'da isimleri zikredilen Peygamberlerin büyük bir kısmı Şam bölgesinde yaşamıştır. Hz. İsa (as) da bu bölgede dünyaya gelmiş ve hayatını Şam şehirlerinde geçirmiştir. Aşağıda yer alan rivâyette, Hz. İsa'nın Güta'ya geldiği ve bu şehir ile ilgili bir söz söylediği nakledilmektedir. Şöyle ki:

2. Rivâyet

أخبرنا أبو الفضائل بن محمود أنبأنا علي بن أحمد بن زهير أنبأنا علي بن محمد بن شجاع قال أنبأنا أبو محمد عبد الرحمن بن عثمان أنبأنا أبو علي الحسن بن حبيب أنبأنا أبو بكر بن الأشعث أنبأنا أبو توبة أنبأنا ابن مهاجر يعني محمد عن ابن حلبس يعني يونس بن ميسرة قال أشرف عيسى بن مريم على الغوطة فقال يا غوطة وقال

³⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 9: 661-662.

³⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 10: 604.

³⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 11: 978.

³⁹ Alauddîn Ali b. Hüsâmeddîn el-Mutteki el-Hindî, *Kenzu'l-ummâl fi'l-aqoâl ve'l-ef'âl*, thk. Bekrî Hayyânî – Safvetü's-Sekâ (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle,1985), 14: 149-151.

الأكفاني الغوطة إن عجز الغني أن يجمع منك كنزاً لم يعجز المسكين أن يشبع منك خبزاً ولم يقل ابن الأكفاني منك في الموضوعين.⁴⁰

Ebü'l-Fedâil b. Mahmûd ← Ali b. Ahmed b. Züheyr ← Ali b. Muhammed b. Şüca' ← Ebû Muhammed Abdurrahman b. Osmân ← Ebû Ali el-Hasen b. Habîb ← Ebû Bekr b. el-Eş'as ← Ebû Tevbe ← İbn Mücahir Muhammed ← İbn Halbes Yûnus b. Meysere şöyle dedi: İsâ (as) Gûta'ya geldi ve şöyle dedi: "Ey Gûta! Zengin senden bir hazine biriktirmede aciz kalır. Miskin ise senden ekmek yemekle doymaktan aciz kalmaz." (İbnu'l-Ekfânî iki yerde-
منك - dememiştir).

Bu rivâyet, sadece İbn Asâkir'in (ö. 571/1176) *Târîhu Dımeşk* isimli eserinde yer almaktadır. Hz. İsâ'ya atfedilen bu sözden, Gûta'da hiçbir zenginin bir hazine elde edemeyeceği ve fakirlerin burada aç kalmayacağı anlaşılmaktadır.⁴¹ Yine aynı şekilde Hz. Ya'kûb'un (as) da bu bölgede yaşadığı ve sürüsünün Gûta'nın çayırıklarında otladığını ifade eden bir rivâyet bulunmaktadır. Şöyle ki:

3. Rivâyet

قرأت على أبي محمد عبد الكريم بن حمزة عن أبي محمد عبد العزيز بن أحمد أنبأنا تمام الرازي أنبأنا أبو بكر أحمد بن عبد الله بن الفرج بن البرامي أنبأنا أحمد بن أنس أنبأنا هشام بن خالد قال قال الوليد وبلغني أن غنم يعقوب كانت ترعى في مرج بالغوطة.⁴²

Ebü Muhammed Abdulkerim b. Hamze ← Ebû Muhammed Abdulazîz b. Ahmed ← Temmâm er-Râzî ← Ebû Bekr Ahmed b. Abdillah b. el-Ferec b. el-Berâmî ← Ahmed b. Enes ← Hişâm b. Hâlid ← el-Velîd dedi ki: "Ya'kûb'un (as) sürüsü Gûta'nın merasında otlamıştır."

Bu rivâyet, Ya'kûb'un (as) Gûta civarında yaşadığını göstermektedir. Ayrıca Ya'kûb (as) dışında başka peygamberlerin de Gûta'da hayatlarını sürdürdüklerine dair rivâyetler bulunmaktadır.⁴³ Ayrıca başka bir rivâyette Hz. Peygamber'in (sav) hicret öncesinde Mekke'den ayrılmadan önce diğer Peygamberler gibi Gûta'da olmayı arzu ettiğine dair bir rivâyet bulunmaktadır. Bahse konu rivâyet şöyledir:

4. Rivâyet

قال هشام وسمعت من يرجع الحديث إلى وهب بن منبه أنه قال سمعت ابن عباس يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اجتمع الكفار يتشاورون في أمري فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا ليتني بالغوطة بمدينة يقال لها دمشق حتى آتي الموضوع مستغاث الأنبياء حيث قتل ابن آدم أخاه فأسأل الله تعالى أن يهلك قومي إنهم ظالمون

⁴⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, 2: 343.

⁴¹ Bu rivâyet, Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilmediğinden dolayı sened tenkidi yapılmamıştır.

⁴² İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, 2: 343.

⁴³ Bu rivâyet, Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilmediğinden dolayı sened tenkidi yapılmamıştır.

فأثاه جبريل فقال يا محمد آيت بعض جبال مكة فأو إلى بعض غاراتها فإنها معقلك من قومك قال فخرج النبي (صلى الله عليه وسلم) وأبو بكر حتى أتيا الجبل فوجدا غارا كثير الدواب فذكره.⁴⁴

Hişâm ← Vehb b. Münebbih ← İbn Abbâs, Rasûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu işitmiştir: *“Benim durumumu görüşmek üzere kafirler istişare etmek üzere toplanmışlardı. Nebî (sav) “Keşke Dımeşk olarak isimlendirilen şehir Güta'ya, Peygamberlerin Allah'tan yardım istedikleri yere varsam. Âdemoğlu orada kardeşini öldürdü. Allah Teâla'dan zâlim olan kavmimi helak etmesini istiyorum.” Cibrîl (as) Ona geldi ve dedi ki: “Ey Muhammed! Mekke'nin bazı dağlarına git ve oraya sığın. Orası senin kavminden korunacağın yerdir. Nebî (sav) ve Ebû Bekir bir dağa geldiler ve içinde birçok hayvan olan bir mağara buldular.”*

Bu rivâyet, Rasûlullah'ın (sav) da diğer Peygamberler gibi Güta'da olmayı ve orada Allah Teâla'ya iltica etmek istediğini ifade etmektedir. Senedde yer alan râviler ile ilgili bilgiler şöyledir:

Abdullah b. Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kuraşî el-Hâşimî (ö. 68/687-88); Hz. Peygamber'in (sav) amcasının oğludur. Sahabîdir. Hicretten üç yıl önce doğmuştur. Ömer, Ali, Muâz, babası Abbâs, Abdurrahman b. Avf, Ebû Zer, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit gibi sahabenin ileri gelenlerinden de nakillerde bulunmuştur. Saîd b. Cübeyr, İkrime, Mücâhid, Abdullah b. Ma'bed, Kureyb, Ebû Ma'bed Nâfiz, Ebû't-Tufeyl, Ebû Ümâme b. Sehl, Urve b. Zübeyr, Tâvûs gibi tabiûnun ileri gelenleri ondan hadîs rivâyet etmişlerdir.⁴⁵

Ebû Abdillâh Vehb b. Münebbih b. Kâmil es-San'ânî (ö. 110/728); İbn Abbâs, Abdullah b. 'Amr, Ebû Hureyre, Câbir gibi sahabenin ileri gelenlerinden ve kardeşi Hemmâm b. Münebbih'ten hadîs rivâyet etmiştir. es-Samed b. Ma'kal, İsrâîl b. Mûsâ, Semmâk b. el-Fadl, 'Amr b. Dînâr, 'Avf el-'Arâbî, Sâlih b 'Ubeyd gibi birçok muhaddis ondan hadîs naletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁴⁶

Ebû'l-Velîd Hişâm b. 'Ammâr b. Nusayr b. Meysere ed-Dımeşkî (ö. 245/859); Mâlik, Abdurrahman b. Ebî'r-Ricâl, Müslim b. Hâlid, ez-Zencî, el-Hakem b. Hişâm es-Sekafî, İsmâîl b. 'Ayyâş gibi muhaddislerden hadîs

⁴⁴ İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, 2: 336.

⁴⁵ Ebû'l-Haccâc Cemaleddin Yûsuf b. Abdurrahman b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'rr-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1980), 15: 154-162; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3: 331-333; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, 5: 276-280; İ. Lütfü Çakan - Muhammed Eroğlu, “Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 1: 76-79.

⁴⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 334-337

nakletmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Tirmîzî gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁴⁷

Merfu olarak nakledilen bu rivâyetin senedinde toplam üç ravi bulunmaktadır. Râvilerin tamamı sikadır. Ancak bu hadîsi nakleden İbn Asâkir kendisine kadarki senedin büyük bir kısmını hazfederek nakletmiştir. Bu durumda rivâyet, sened tenkidi açısından zayıftır.

Zayıf olan bu hadîsin içeriğinde Hz. Peygamber'in (sav), Mekke'de daraldığı bir dönemde Gûta'da olma isteğini bildirmektedir. Bir sonraki rivâyet ise Rasûlullah'ın (sav) Gûta'da bir mesken edinme arzusunu ifade etmektedir. Rivâyet şöyledir:

5. Rivâyet

قرأت بخط علي أبي القاسم الخضر بن الحسين بن عبدان عن عبد العزيز بن أحمد الكتاني أنبأنا علي بن الحسن بن علي الربيعي أنبأنا عبد الوهاب بن الحسن بن الوليد الكلبي أنبأنا أحمد بن عمير بن يوسف أنبأنا أبو عامر المري أنبأنا أبو الوليد بن مسلم حدثني شيخ من القبائل قال سمعت الوضين بن عطاء يقول قال رسول الله (صلى الله عليه وسلم) لأصحابه من تكفل لي بيت في الغوطة أتكفل له بيت في الجنة.⁴⁸

Ebü'l-Kâsım el-Hadır b. el-Hüseyn ← Abdulazîz b. Ahmed el-Kettânî ← Ali b. el-Hasen b. Ali er-Reba'î ← Abdulvehhâb b. el-Hasen b. el-Velîd el-Kilâbî ← Ahmed b. Umeyr b. Yûsuf ← Ebû 'Âmir el-Merî ← el-Velîd b. Müslim ← şeyhun mine'l-kabâil ← el-Vedîn b. Atâ'dan Rasûlullah'ın (sav) ashâbına şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *"Kim bana Gûta'da bir ev temin ederse, ben de ona cennette bir ev temin ederim."*

Bu hadîste, Hz. Peygamber (sav) Gûta'da kendisi için ev temin eden kişiye cennette kendisinin de bir ev temin etmeyi üstleneceği bildirmiştir. Bu rivâyetin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ebü Kinâne el-Vedîn b. Atâ ed-Dımeşkî (ö. 149/766); Hâlid b. Ma'dân, Atâ b. Ebî Rebâh, Mekhûl, Mahfûz b. 'Alkame, Sâlim b. Abdillâh gibi kişilerden hadîs nakletmiştir. el-Hammâdân, Bakıyye, Yahya b. Hamza, Abdullâh b. Bekr es-Sehmî gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Onun hakkında Ahmed b. Hanbel "sika", Ebû Dâvûd "kaderî" ve İbn Sa'd "zayıf" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁹

Hadîsi Vedîn b. Atâ'dan alan kişi "herhangi bir kabileden bir şeyh" şeklinde müphem olarak zikredilmiş, râvinin kimliğini tanıtıcı herhangi bir bilgi verilmemiştir.

⁴⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 5: 1272-1275.

⁴⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, 2: 342.

⁴⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 3: 1005-1006.

Ebü'l-Abbâs el-Velîd b. Müslim ed-Dımeşkî (ö. 194/810); Sevr b. Yezîd, İbn Cüreyc, İbn 'Aclân, el-Müsennâ b. es-Sabbâh, Yezîd b. Ebî Meryem gibi kişilerden hadîs almıştır. el-Leys b. Sa'd, Bakıyye, İbn Vehb, Ahmed b. Hanbel, Duhaym, Ebû Heyseme gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvî olarak bilinmektedir.⁵⁰

Ebü' Âmir Mûsâ b. Âmir b. 'Amâre el-Merî el-Hureymî ed-Dımeşkî (ö. 255/869); el-Velîd b. Müslim, İbn Uyeyne, 'Ârrâk b. Hâlid el-Merî, Ali b. Âsım gibi kişilerden hadîs nakletmiştir. Ebû Dâvûd, İsmâil b. Kîrât, Ebû Bekr b. Ebî Dâvûd, Ebü'l-Cehm b. Tîlâb, İbnu Cevsâ gibi âlimler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvî olarak bilinmektedir.⁵¹

Ebü'l-Hasen Ahmed b. 'Umeyr b. Yûsuf ed-Dımeşkî (ö. 320/932); Mûsâ b. Âmir, Muhammed b. Vezîr, Muhammed b. Hişâm el-Be'labekkî, Amr b. Osmân, Kesîr b. Ubeyd gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Hamze el-Kinânî, İbn Adıyy, Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Taberânî, ez-Zübeyr b. Abdilvâhid gibi birçok kişi ondan hadîs nakletmiştir. Sika bir râvî olarak bilinmektedir.⁵²

Ebü'l-Hüseyin Abdulvehhâb b. el-Hasen b. el-Velîd el-Kilâbî ed-Dımeşkî (ö. 396/1006); Muhammed b. Hureym, Tâhir b. Muhammed, Saîd b. Abdilazîz, Ebü'l-Cehm b. Tîlâb gibi âlimlerden hadîs nakletmiştir. Temmâm, Abdulvehhâb el-Meydânî, Reşa' b. Nazîf, Ebû Ali el-Ehvâzî gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvî olarak bilinmektedir.⁵³

İbn Ebî Zervân Ebü'l-Hasen Ali b. el-Hasen er-Reba'î ed-Dımeşkî (ö. 436/1045); Ahmed b. 'Utbe b. Mekîn, Abdulvehhâb el-Kilâbî, el-Hasen b. Abdillâh b. Saîd el-Hımsî, el-Abbâs b. Muhammed b. Hibbân, Muhammed b. Ali b. Ebî Ferve gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Ebû Sa'd es-Semmân, Necâ b. Ahmed, Abdulazîz el-Kettânî, Ebû Abdillâh el-Hasen b. Ebi'l-Hadîd ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvî olarak bilinmektedir.⁵⁴

Ebü'l-Kâsım el-Hadır b. el-Hüseyin b. Abdân ed-Dımeşkî (ö. 543/1148); babası, Ebü'l-Kâsım el-Mıssîsî, Ebû Abdillâh b. Ebi'l-Hadîd, Ali b. Ahmed b. Züheyr, Nasr b. İbrâhîm el-Fakîh'den hadîs dinlemiştir. Abdulazîz el-Kettânî ona icazet vermiştir. Oğlu el-Kâsım, Ebü'l-Mehâsin b.

⁵⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 1240-1243.

⁵¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 6: 218.

⁵² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 365.

⁵³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 8: 765.

⁵⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 9: 556-557.

Ebî Lukma ondan hadîs nakletmişlerdir. İbn Asâkir, bu kişiden hadîs yazdığını ve gönlü temiz bir kişi olduğunu belirtmiştir.⁵⁵

Merfu hadîs olarak nakledilen bu rivâyetin senedinde toplam on râvi bulunmaktadır. Abdulazîz b. Ahmed el-Kettânî hakkında daha önce bilgi verilmiştir. Sekiz râvi hakkında sika, el-Vedîn b. Atâ ilgili olarak ise hem sika hem de zayıf değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca senedde müphem bir kişi bulunmakta ve bu rivâyet sahabî râvisi zikredilmeden mürsel olarak nakledilmiştir. Bu durumda bahse konu rivâyet, sened tenkidi açısından zayıftır.

Sened yönüyle zayıf olan bu rivâyetin içeriği, Müslümanlara bir hedef göstermesi yönüyle oldukça dikkat çekicidir. Zira bu rivâyetin tarihi süreç içerisinde önemli bir yere sahip olan Gûta'nın fethine teşvik edici bir yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Yine aynı şekilde Gûta'nın âhir zamanda büyük olaylara şahitlik edeceğini bildiren rivâyetler mevcuttur. Bir sonraki başlıkta bu tür rivâyetlere yer verilecektir.

3. ÂHİR ZAMANDA GÛTA

Bu başlık altında Gûta'nın fethi, Müslümanların karargâhının Gûta'da kurulacağı, düşmanların bu bölgeye giremeyeceği ve Mehdî'nin burada çıkacağı ile ilgili ahirzamanda vuku bulacak olayları içeren rivâyetlere yer verilecektir. Öncelikle Gûta'nı fethedileceği ve Müslümanların karargâhının buraya kurulacağı ifade eden rivâyetler değerlendirilecektir. Şöyle ki:

1. Rivâyet

حدثنا أبو اليمان حدثنا أبو بكر يعني ابن أبي مریم عن عبد الرحمن بن جبیر بن نفيیر عن أبيه قال حدثنا رجل من أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ستفتح عليكم الشام فإذا خیرتم المنازل فيها فعليكم بمدينة يقال لها دمشق فإنها معقل المسلمين من الملاحم وفسطاطها منها بأرض يقال لها الغوطة.⁵⁶

Ebü'l-Yemân ← Ebû Bekr İbn Ebî Meryem ← Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr babasından şöyle rivâyet etmiştir: Muhammed'in (sav) ashâbından bir adamın bana anlattığına göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: *"Siz Şam kapıları açılacak, orada yer hususunda seçimde bulunursanız, Dimeşk olarak isimlendirilen şehri tercih edin. Muhakkak ki orası büyük savaş olduğunda Müslümanların toplanma yeridir. Oranın çadırı (karargâhı) Gûta denilen yerdir."*

Bu rivâyette Hz. Peygamber (sav), Şam'ın fethedileceği ve büyük savaş gününde Müslümanların burada toplanacaklarını ve karargahlarının Gûta'da kurulacağını bildirmektedir. Bu hadîsin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler şöyledir:

⁵⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 11: 825.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, thk. Şuayb Arnâvût (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 29: 13.

Cübeyr b. Nufeyr el-Hadramî el-Hımsî (ö. 80/699); Ebû Bekir, Ömer, Ebû Zer, Ebü'd-Derdâ, 'Ubâde b. Sâmit, Ebû Hureyre, Âişe gibi sahabînin ileri gelenlerinden hadîs rivâyâyet etmiştir. Oğlu Abdurrahman, Süleym b. 'Âmir, Şurahbîl b. Müslim, Rebî' b. Yezîd gibi birçok kişi ondan hadîs nakletmişlerdir.⁵⁷ Ebû Zür'a ve Ebû Hâtem'e onun sika; Nesaî ise tabiûnun büyükleri arasında sahabeden rivâyâyeti en iyi olanlarından biri olduğunu söylemiştir.⁵⁸

Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr el-Hımsî (ö. 118/736); Enes b. Mâlik, Sevban, babası Cübeyr b. Nüfeyr, Hâlid b. Me'dân gibi kişilerden hadîs nakletmiştir. İsmâil b. 'Âyâş, Sevr b. Yezîd, Züher b. Sâlim gibi âlimler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁵⁹

Ebû Bekr b. Abdillâh b. Ebî Meryem (ö. 156/773); Hâlid b. Me'dân, Râşid b. Sa'd, Bilâl b. Ebî'd-Derdâ, Mekhûl, Ebû Râşid el-Hebrânî gibi birçok kişiden hadîs almıştır. İbnü'l-Mübârek, İsmâil b. 'Âyyâş, Bakıyye, Ebû'l-Yemân ve Ebû'l-Mügîre gibi muhaddisler ondan hadîs nakletmişlerdir. Zayıf bir râvi olarak bilinmektedir.⁶⁰

Ebû'l-Yemân el-Hakem b. Nâfi' el-Hımsî (ö. 222/837); Harîz b. Osmân, 'Ufeyr b. Me'dân, Ebû Bekr b. Ebî Meryem, Safvân b. Amr, Erta b. el-Münzir, Şuayb b. Ebî Hamze gibi âlimlerden hadîs almıştır. Buhârî, Ahmed, İbn Ma'in, Ebû 'Ubeyd, ez-Züheîl, Ebû Zür'a ed-Dîmeşkî ondan hadîs rivâyâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁶¹

Bu rivâyâtin senesinde toplam beş râvi bulunmaktadır. Üç râvi sika, bir râvi zayıf ve sahabî râvisi müphemdir. Bu durumda hadîs sened tenkidi açısından zayıftır. Bu rivâyâtin bir benzeri ise şöyledir:

2. Rivâyâyet

حدثنا محمد بن مصعب حدثنا أبو بكر عن عبد الرحمن بن جبير عن أبيه عن رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم عن النبي صلى الله عليه وسلم قال سيفتح عليكم الشام وإن بما مكانا يقال له الغوطة يعني دمشق من خير منازل المسلمين يعني في الملاحم⁶²

Muhammed b. Mus'ab ← Ebû Bekir ← Abdurrahman b. Cübeyr babasından o da Nebî'nin (sav) ashâbından olan bir kişiden Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivâyâyet edilmiştir: “Size Şam kapıları açılacak, orada Güta

⁵⁷ Ebû'l-Fazl Şehabuddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu't-tehziib*, thk. Muhammed Avvâme (Haleb: Dâru'r-Reşîd, 1986), 138.

⁵⁸ Mizzî, *Tehziibü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 4: 509.

⁵⁹ Mizzî, *Tehziibü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 17: 26-27; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziib*, 338.

⁶⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 258; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziib*, 623.

⁶¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 5: 557; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziib*, 176.

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 37: 9.

yani Müslüman beldelerinin en hayırlısı Dimeşk denilen bir yer vardır. Yani melâhimde.”

Bu rivâyetin senedinde yer alan râvilerin biri haricinde tamamı bir önceki rivâyetle aynıdır. Sadece ibtida yönüyle farklılık arz etmektedir. Farklı olan râvi hakkında bilgi ise şöyledir:

Muhammed b. Mus’ab b. Sadaka el-Karkasânî (ö. 208/823); Mübârek b. Füdâle, Hammâd b. Seleme, Ebû Eşheb Ca’fer b. Hayyân gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Ahmed b. Hanbel, ‘Abbâs ed-Dûrî, es-Sagânî, er-Remâdî, Ahmed b. ‘Ubeyd b. Nâsîh gibi âlimler ondan hadîs nakletmişlerdir. Çok hata yapan bir olması hasebiyle zayıf kabul edilmiştir.⁶³

Bu rivâyetin senedinde toplam beş râvi bulunmaktadır. Ebû Bekr b. Abdillâh b. Ebî Meryem, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr ve Cübeyr b. Nufeyr hakkında daha önce bilgi verilmiştir. İki râvi sika, iki râvi zayıf ve sahabî râvisi ise müphemdir. Bu durumda sened tenkidi açısından bu hadîs zayıftır.

Sened yönüyle zayıf olan bu iki rivâyette, Şam kapılarının açılacağı ve büyük savaş olduğu gününde Dimeşk yakınlarında bulunan Gûta’da Müslümanlar bir araya geleceği ve karargâhlarını buraya kuracakları ifade edilmektedir. Bu rivâyetler, zımnen mü’minlerin bu bölgede bir araya gelerek güçleneceklerine de işaret etmektedir.

Aşağıda yer alan rivâyetlerde ise Şam’ın fethedileceği belirtilmeksizin melâhimde yani büyük günde Müslümanların çadırının/karargâhının burada kurulacağını belirtilmektedir. Rivâyetler şöyledir:

3. Rivâyet

حدثنا موسى بن إسماعيل، حدثنا حماد، حدثنا برد أبو العلاء عن مكحول، أن رسول الله -صلى الله عليه وسلم قال موضع فسطاط المسلمين في الملاحم أرض يقال لها الغوطة.⁶⁴

Mûsâ b. İsmâîl ← Hammâd b. Seleme ← Burd b. Sinan Ebû Ya’lâ ← Mekhûl’dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Büyük günde Müslümanların çadırlarının bulunduğu yer, Gûta olarak isimlendirilen mekândır.”

Büyük günde yani melâhimde Müslümanların karargâhının Gûta’da kurulacağını ifade eden bu rivâyet, *Sünenü Ebî Dâvûd*’da geçmektedir. Bu

⁶³ İbn Hacer, *Takrîbu’t-tehziib*, 507.

⁶⁴ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş’as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb Arnavût, Muhammed Kâmil Karabellî (Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-İlmiyye, 2009), “Hulefa”, 9.

hadîs ile ilgili genel bir değerlendirme yapmadan önce sened tenkidinin yapılması daha uygun olacaktır. Bu rivâyetin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ebû Abdillâh Mekhûl b. Ebî Müslim eş-Şâmî (ö. 112/730), tabiûn'undandır. Enes b. Mâlik, Vâsile b. Eska' ve Ebû Hind ed-Dârî ile görüşmüştür. 'Ubey b. Ka'b, 'Ubâde b. Sâmit, Ebû Hureyre ve Hz. Aîşe gibi sahâbilerle görüşmediği halde onlardan hadîs nakletmiştir.⁶⁵ İbn Hacer, sika olduğunu belirtmektedir.⁶⁶

Ebü'l-Ya'la Burd b. Sinân ed-Dımeşkî (ö. 135/753); Mekhûl ve 'Atâ'dan hadîs nakletmiştir. Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne ve Ali b. Âsım ondan hadîs dinlemiştir. İbn Ma'în ve Nesâî onun hakkında sika; Ebû Zür'â ise lâ be'se bih olduğunu söylemiştir. İbn el-Medînî ise zayıf kabul etmiştir.⁶⁷

Ebû Seleme Hammâd b. Seleme (ö. 167/784); Seleme b. Kuheyl, İbn Ebî Melike ve Ebû 'İmrân b. el-Cüvenî'den hadîs nakletmiştir. Şu'be, Mâlik, Ebû Nasr et-Temmâr gibi muhaddisler ondan hadîs almışlardır. Sika ve sadûk bir kişi olarak bilinmektedir.⁶⁸

Ebû Seleme Mûsâ b. İsmâîl et-Tebûzekî (ö. 223/838); Şu'be ve Hemmâm'dan hadîs nakletmiştir. Buhârî ve Ebû Dâvûd gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁶⁹

Bu rivâyetin senedinde toplam dört râvi bulunmaktadır. Râvilerden üçü sika, biri hakkında ise hem sika hem de zayıf değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Bir hadîsin sahih olabilmesi için senedinin muttasıl olması gerekmektedir. Bu rivâyette tabiûn râvisi olan Mekhûl, sahâbî râvisini atlayarak hadîsi merfu olarak rivâyet etmiştir. Hadîs bu durumda mürsel ve neticesinde zayıf olması gerekmektedir. Ancak Şuayb Arnavût, detaylı bir açıklama yapmaksızın rivâyetin sahih liğayrihi; isnaddaki kişilerin sika ve

⁶⁵ İbn Hacer, *Tehzibu't-tehziib*, 10: 289-293. 12 Cilt.; Eyyüp Said Kaya, "Mekhûl b. Ebû Müslim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 552-553.

⁶⁶ İbn Hacer, *Takribu't-tehziib*, 545.

⁶⁷ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963), 1: 302-303.

⁶⁸ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehu rivayetun fi'l-kütübi's-sitte*, thk. Muhammed Avvâme – Ahmed Muhammed en-Nemr (Cidde: Dâru'l-Kible, 1992), 1: 349.

⁶⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, 2: 301.

hadîsin mürsel olduğunu belirtmektedir.⁷⁰ Bu hadîsin bir benzeri ise şöyledir:

4. Rivâyet

حدثنا إسحاق بن عيسى حدثنا يحيى بن حمزة عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر حدثني زيد بن أرقاة قال سمعت جبير بن نفير يحدث عن أبي الدرداء أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فسطاط المسلمين يوم الملحمة الغوطة إلى جانب مدينة يقال لها دمشق.⁷¹

İshâk b. İsâ ← Yahya b. Hamza ← Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir ← Zeyd b. Ertât ← Cübeyr b. Nufeyr ← Ebu'd-Derdâ Rasûlullah'ın (sav) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Büyük savaş günü Müslümanların çadırı, Dimeşk olarak isimlendirilen şehrin yanındaki Gûta'dır.*”

Bu rivâyetin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler şöyledir:

Ebü'd-Derdâ 'Uveymir b. Mâlik el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 32/643), sahabidir. Rasûlullah'dan (sav) çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. Enes, Ebû 'Umâme, Cübeyr b. Nufeyr, 'Alkame, Zeyd b. Vehb, Kubeysa b. Zueyb gibi birçok kişi ondan hadîs nakletmiştir.⁷²

Zeyd b. Ertât el-Fezârî ed-Dimeşkî (ö. 111-120/729-738); Cübeyr b. Nufeyr'den hadîs nakletmiştir. Ebû Bekr b. Ebî Meryem el-Ğassânî, Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir gibi muhaddisler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. el-Îclî, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir.⁷³

Ebu 'Utbe Abdurrahman b. Yezid b. Câbir el-Ezdî ed- Dimeşkî (ö. 154/771); Ebü'l-Eş'as es-San'ânî, Ebû Kebşe es-Selûlî, Mekhûl, Ebû Selâm Memtûr, İbn 'Âmir el-Yahsabî, ez-Zührî ve 'Atiyye b. Kays gibi bir muhaddisten hadîs rivâyet etmiştir. Oğlu Abdullah, İbnü'l-Mübârek, el-Velîd b. Müslim, 'Amr b. Abdilvâhid, Eyyüb b. Süveyd, Muhammed b. Şuayb gibi birçok kişi ondan hadîs nakletmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁷⁴

Ebü Abdurrahman Yahya b. Hamza el-Hadramî ed- Dimeşkî (ö. 183/799); 'Urve b. Ruveym, 'Amr b. Muhâcir, 'Atâ el-Horâsânî, Ebû Vehb Abdillâh el-Kilâ'î, Sevr b. Yezîd b. Ebî Meryem gibi birçok kişiden hadîs rivâyet etmiştir. Ebû Müshir, oğlu Muhammed b. Yahya, Muhammed b. 'Âiz, Muhammed b. el-Mubârek es-Sûrî, Hişâm b. 'Âmmâr, Ali b. Hucr ve

⁷⁰ Ebu Dâvûd, “Tahkîk”, *Sünenü Ebî Dâvûd*, 7: 39.

⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36: 56.

⁷² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 2: 214; Zehebî, *el-Kâşif*, 2: 103; Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Aydın, “Ebü'd-Derdâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10: 310-311.

⁷³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 3: 238; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, 221.

⁷⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4:132; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, 353.

el-Hakem b. Mûsâ ondan hadîs nakletmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁷⁵

Ebu Ya'kûb İshâk b. İsâ b. Necîh el-Bağdâdî (ö. 214/829); Mâlik, İbn Lehi'a, Hammâd b. Zeyd, Şerîk, Cerîr b. Hâzım, Hammâd b. Selem, el-Kâsım b. Ma'n el-Mes'ûdî gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Menî', Ebû Hayseme, Abdullah ed-Dârimî, el-Hâris b. Ebî Üsâme, Ya'kûb b. Şeybe, Yûsuf b. Müslim ondan hadîs nakletmişlerdir. Sadûk bir râvi olarak bilinmektedir.⁷⁶

Bu hadîsin senedinde toplam altı râvi bulunmaktadır. Cübeyr b. Nufeyr hakkında daha önce bilgi verilmiştir. Ravilerin tamamı sikadır. Bu durumda bu rivâyet, sened tenkidi ölçülerine göre sahihtir. Şuayb Arnavût, senedde bulunan Zeyd b. Ertât'ın sika olması ile ilgili bir tereddütün olduğunu ancak Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî onu sika bir râvi olarak gördüklerini ifade etmektedir.⁷⁷ Bu hadîsin diğer bir benzeri ise şöyledir:

5. Rivâyet

حدثنا هشام بن عمار، حدثنا يحيى بن حمزة، حدثنا ابن جابر، حدثني زيد بن أرقط، قال: سمعت جبير بن نفير يحدث عن أبي الدرداء أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: إن فسطاط المسلمين يوم الملحمة بالغوطة. إلى جانب مدينة، يقال لها: دمشق من خير مدائن الشام.⁷⁸

Hişâm b. Ammâr ← Yahya b. Hamza ← İbn Câbir ← Zeyd b. Artâ ← Cubeyr b. Nufeyr ← Ebu'd-Derdâ, Rasûlullah'ın (sav) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Büyük savaş günü Müslümanların çadırı, Şam şehirlerinin en hayırlısı Dimeşk olarak isimlendirilen şehrin yakınındaki Güta'dır.”*

Bu rivâyet, bir önceki hadîsle benzer içeriktedir. Sadece en son râvisi ve *“Şam'ın en hayırlı şehri”* şeklinde ziyadesiyle bir önceki hadîsten farklılık arz etmektedir. Farklı olan râvi, senedin başında bulunan Hişâm b. Ammâr'dır. Bu râvi ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ebü'l-Velîd Hişâm b. Ammâr ed- Dimeşki (ö. 245/859); Mâlik, Abdurrahman b. Ebî'r-Ricâl, Müslim b. Hâlid ez-Zencî, el-Hakem b. Hişâm es-Sekafî, İsmâîl b. 'Âyyâş ve Yahya b. Hamza'dan hadîs nakletmiştir. Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve Muhammed b. Harîm ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁷⁹

Bu hadîsin senedinde toplam altı râvi bulunmaktadır. Daha önce beş râvi hakkında malumat verildiğinden dolayı yeniden bilgi verilmeye ihtiyaç

⁷⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 998; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziûb*, 589.

⁷⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 5: 273; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziûb*, 102.

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *“Tahkîk”*, *Müsned*, 36: 56.

⁷⁸ Ebû Dâvûd, *“Melâhum”*, 6; İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 1: 230.

⁷⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, 2: 337.

duyulmamıştır. Bu durumda râvilerin tamamı sikadır ve hadîs sened yönüyle sahihtir. Yine aynı içerikte Hâkim en-Nîsabûrî tarafından nakledilen bir diğer rivâyet şöyledir:

6. Rivâyet

أخبرني أحمد بن محمد بن سلمة العنزي ثنا عثمان بن سعيد الدارمي ثنا محمد بن وهب الدمشقي ثنا صدقة بن عبد الله حدثني خالد بن دهقان قال سمعت زيد بن أرقاة الفزاري يقول إنه سمع جبير بن نفيير الحضرمي يقول سمعت أبا الدرداء رضي الله عنه يقول إنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوم الملحمة الكبرى فسطاط المسلمين بأرض يقال لها الغوطة فيها مدينة يقال لها دمشق خير منازل المسلمين يومئذ هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه.⁸⁰

Ahmed b. Muhammed b. Seleme el-Anzî ← Osman b. Saîd ed-Dârimî ← Muhammed b. Vehb ed- Dîmeşkî ← Sadaka b. Abdillâh ← Hâlid b. Dehkân ← Zeyd b. Ertât el-Ferâzî ← Cübeyr b. Nufeyr el-Hadramî ← Ebu'd-Derdâ Rasûlullah'ın (sav) şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Büyük savaş günü Müslümanların çadırı, Dîmeşk olarak isimlendirilen şehrin yakınlarındaki Gûta'da kurulacaktır. O gün (orası) Müslümanların en hayırlı mekânı olacaktır.”*

Bu hadîsin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Hâlid b. Dehkân; Abdullah b. Zekerîyya ve el-Velîd b. Abdîrrahman el-Cerşî'den hadîs nakletmiştir. Saîd b. Abdilaziz, el-Velîd ve İbn Şâbûr ondan hadîs almışlardır. Sika bir râvidir.⁸¹

Ebu Muaviye Sadaka b. Abdillâh es-Semîn ed- Dîmeşkî (ö. 166/783); Zeyd b. Vâkid, İbrâhîm b. Merre, Nasr b. Alkame gibi kişilerden hadîs nakletmiştir. İsmâîl b. 'Iyâş, Bakîyye ve el-Velîd b. Müslim ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Hakkında hem sika hem de zayıf bir râvi olduğuna dair değerlendirmeler bulunmaktadır.⁸²

Muhammed b. Vehb ed- Dîmeşkî (ö. 221-230/836-845); Bakîyye b. el-Velîd, Muhammed b. Harb, el-Velîd ve Arrâk b. Hâlid'den hadîs almıştır. Zühîlî, Ebû Hâtem, er-Remâdî, Ubeyd b. Şerîk, Ali b. Muhammed el-Cekânî ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁸³

Osman b. Saîd ed-Dârimî (ö. 280/893); Ebû'l-Yemân, Yahya b. Sâlih el-Vehâzî, Sâid b. Ebî Meryem gibi muhaddislerden hadîs nakletmiştir.

⁸⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek 'ale's-şahîhayn* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rîfe, ts.), 4: 485; Bu rivâyetin faklı senedi için bk. Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *Müsnedü's-şâmiyyîn*, thk. Hamdi b. Abdulme'cîd es-Silefî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), 2: 266.

⁸¹ Zehebî, *el-Kâşif*, 1: 363.

⁸² İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, 4: 415-416; İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, 275.

⁸³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10: 669; Zehebî, *el-Kâşif*, 2: 229.

Ahmed b. Muhammed el-Hîrî, Muhammed b. İbrâhîm es-Sırâm gibi âlimlerden ondan hadîs almıştır. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁸⁴

Ahmed b. Muhammed b. Seleme el-'Anzî et-Tarâifî (ö. 346/957); Muhammed b. Eşres, es-Sirrî b. Huzeyme ve Osman b. Saîd ed-Dârimî gibi muhaddislerden hadîs dinlemiştir. Ebû Ali el-Hâfız, Ebü'l-Hüseyn el-Haccâcî, el-Hâkim ve Yahya b. Müzekki gibi âlimlerden ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁸⁵

Senedde toplam sekiz râvinin ismi yer almaktadır. Daha önce Ebü'd-Derdâ, Cübeyr b. Nufeyr ve Zeyd b. Ertât hakkında bilgi verildiğinde burada mükerrer olmaması için yeniden malumat verilmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Râvilerin biri hariç tamamı sika olarak değerlendirilmiştir. Sadaka b. Abdillâh hakkında ise farklı görüşler bulunmaktadır. Sika kabul edenlerin görüşü esas alındığında bu rivâyetin sened açısından sahih olduğunu söylemek mümkündür.

Aşağıda yer alan rivâyette ise Güta'ya kıyametin alametleri bağlamında yer verilmiştir. Rivâyet şöyledir:

7. Rivâyet

حدثنا أبو المغيرة قال حدثنا صفوان قال حدثنا عبد الرحمن بن جبير بن نفيير عن أبيه عن عوف بن مالك الأشجعي قال أتيت النبي صلى الله عليه وسلم فسلمت عليه فقال عوف فقلت نعم فقال ادخل قال قلت كلفني أو بعضي قال بل كلك قال يا عوف اعدد ستا بين يدي الساعة أو هون موتي قال فاستبكت حتى جعل رسول الله صلى الله عليه وسلم يسكتني قال قلت إحدى والثانية فتح بيت المقدس قلت اثنتين والثالثة موتان يكون في أمتي يأخذهم مثل قعاص الغنم قال ثلاثا والرابعة فتنة تكون في أمتي وعظمتها قل أربعاً والخامسة يفيض المال فيكم حتى إن الرجل ليعطى المائة دينار فيتسخطها قل خمساً والسادسة هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيسيرون إليكم على ثمانين غاية قلت وما الغاية قال الرابية تحت كل رابية اثنا عشر ألفاً فسطاط المسلمين يومئذ في أرض يقال لها الغوطة في مدينة يقال لها دمشق.⁸⁶

Ebü'l-Mugîre ← Safvân ← Abdurrahman b. Cubeyr ← Cubeyr b. Nufeyr ← 'Avf b. Mâlik el-Eşca'ı şöyle buyurmuştur: “Nebî'ye (sav) geldim ve

⁸⁴ Ebû Abdullâh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Tezkiratü'l-huffaz*, thk. Zekeriyya 'Umeyrât (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 2: 621-622.

⁸⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 15: 519-520.

⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 412; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî, *el-Bahrü'z-zehhâr / el-Müsnedü'l-kebîr*, thk. Mahfûzu'r-Rahman Zeynullah (Beyrut; Müessesetu Ulûmi'l-Kur'ân, 1988), 7: 177; Ebû 'Amr ed-Dânî, *es-Sünenü'l-vâride fi'l-fiten ve gavâilihâ ve's-sâ'âtiha ve eşrâtiha*, thk. Ridâallah b. Muhammed İdrîs el-Mubârekfûrî (Riyad: Dâru'l-'Âsima, 1416), 4: 835; Taberânî, *Müsnedü'ş-şâmiyyîn*, 2: 69-70; Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdilme'cîd es-Silefî (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 18: 42; Bu hadîsin bir benzeri *Sahiîh-i Buĥârî*'de de yer almaktadır. Ancak bu rivâyette Güta'nın ismi geçmemektedir. Bk. Buhârî, “Cizye”, 15.

selam verdim. 'Avf (b. Mâlik) dedi, evet dedim. Gir dedi. Hepimiz mi yoksa bazımız mı? dedim. Bilakis hepiniz, dedi. Kıyamet gelmeden altı şeyi say. Birincisi benim vefatımdır. Rasûlullah (sav) beni sakinleştirtinceye kadar ağladım. İkincisi beytu'l-makdisin fethidir. Üçüncüsü, ümmetimi koyun bağı gibi saracak iki ölümün olmasıdır (kıran girmesi / kitlesel ölüm). Dördüncüsü, Ümmetimin içinde büyük bir fitne olacak. Beşincisi, mallarımızın çok olması öyle ki birine yüz dinar verirsin kabul etmeyecek. Altıncısı, Sizin ve Benu'l-Esfar arasında bir anlaşma olacaktır. Seksen çaye göreceksiniz. Çaye nedir dedim. Dimeşk olarak isimlendirilen şehirde Gûta olarak adlandırılan yerde o gün her bayrağının altında Müslümanların çadırlarının on iki bin sancağı olacaktır."

Bu hadîste kıyametin alametleri sayılmaktadır. Hz. Peygamber'in (sav) vefatı; beytu'l-makdis'in fethi, kitlesel ölümler, büyük bir fitnenin çıkması, malların çoğalması, Benu'l-Esfar ile anlaşmanın yapılması, Gûta'da Müslümanların karargâhının kurulmasından bahsedilmektedir.

Bu hadîsin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ebü Hammâd 'Avf b. Mâlik el-Eşca'î (ö. 73/692), sahabîdir. Şam'da ikamet etmiştir.⁸⁷

Ebü 'Amr Safvân b. 'Amr es-Seksekî el-Hımsî; Abdullah b. Büsr, Cübeyr b. Nüfeyr gibi muhaddislerden hadîs nakletmiştir. el-Velîd b. Müslim, Bakıyye ve Ebü'l-Yemân ondan hadîs rivâyet etmiştir. Sika bir râvidir. 155/772 tarihinde vefat etmiştir.⁸⁸

Ebü'l-Muğîre Abdulkuddûs b. el-Haccâc el-Havlânî (ö. 212/827); Harîz ve Safvân b. Amr'dan hadîs nakletmiştir. Buhârî, Dârimî ve Muhammed b. Avf ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvidir.⁸⁹

Senedde toplam beş râvi bulunmaktadır. Abdurrahman b. Cübeyr ve Cübeyr b. Nufeyr hakkında daha önce bilgi verildiğinden yeniden malumat verilmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Râvilerin tamamı sika olarak değerlendirildiğinden, sened yönüyle bu rivâyet sahihtir.

Bu rivâyet, kıyamet gelmeden önce Müslümanların Gûta'da bir araya geleceklerini ve sancaklarının burada açılacağını ifade etmektedir. Bu bilgilere istinaden İmâm Münâvî de fitne zamanında Gûta'nın Müslümanların sığınağı olacağını söylemiştir.⁹⁰ Müslümanların ordusu

⁸⁷ İbn Hacer, *Takrîbu't-tehziib*, 433.

⁸⁸ Zehebî, *el-Kâşif*, 1: 660.

⁸⁹ Zehebî, *el-Kâşif*, 1: 503.

⁹⁰ Zeynuddîn Abdurraûf el-Münâvî, *et-Teyisîr bi Şerhi'l-Câmi 'i's-şagîr* (Kahire: Mektebetü'î-İmâm eş-Şafi'i, 1998), 1: 655; Zeynuddîn Abdurraûf el-Münâvî, *Feydu'l-kadîr Şerhu'l-Câmi 'i's-şagîr* (Kâhire: Mektebetü't-Ticâriyye, 1356), 4: 429.

oraya gelip toplanacaktır.⁹¹ Aşağıda yer alan rivâyette ise düşmanların bu bölgede Müslümanlara galebe çalamayacağından bahsetmektedir. Rivâyet şöyledir:

8. Rivâyet

أبأناه أبو طاهر محمد بن الحسين بن إبراهيم الحنائي وحدثنا عنه أبو البركات الخضر بن شبل الحارثي الفقيه أنا أبو علي الأهوازي نا أبو نصر عبد الوهاب بن عبد الله المري أنا أبو هاشم عبد الجبار بن عبد الصمد أنا أبو الحسن أحمد بن عمير بن يوسف نا أبو عامر موسى بن عامر بن عمارة نا الوليد بن مسلم قال ونا أبو معيد حفص بن غيلان عن حسان بن عطية أن رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ذكر كيف يجوز الأعداء أمتة من بلد إلى بلد فقالوا يا رسول الله هل من شيء فقال نعم الغوطة مدينة يقال لها دمشق معقلهم وفسطاطهم لا يناههم عدو إلا منها قال حفص بن غيلان يريد بقوله لا يناهها عدو إلا منها يقول من أمتة وهو يوم دخلها عبد الله بن علي بجنوده.⁹²

Ebû Tâhir Muhammed b. el-Hüseyin b. İbrâhîm el-Henâî ← Ebû'l-Berekât el-Hadır b. Şibl el-Hârîsî el-Fakîh ← Ebû Ali el-Ehvâzî ← Ebû Nasr Abdulvehhâb b. Abdillâh el-Merî ← Ebû Hâşim Abdulcebbâr b. Abdussamed ← Ebû'l-Hasen Ahmed b. 'Umeyr b. Yûsuf ← Ebû 'Âmir Mûsâ b. 'Âmir b. 'Âmâre ← Ebû'l-Abbâs el-Velîd b. Müslim ← Ebû Mu'îd Hafs b. Ğaylân ed- Dimeşkî ← Ebû Bekr Hassân b. 'Atıyye ed-Dimeşkî'den şöyle nakledilmiştir: *"Rasûlullah (sav), düşmanların ümmetine bir beldeden bir beldeye nasıl saldıracaklarını bildirdi. Bunun üzerine "Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun için yapılacak herhangi bir şey var mı dediler. O, evet dedi ve konuşmasına şöyle devam etti: Dimeşk olarak isimlendirilen Güta. Orası Müslümanların toplanacakları ve çadırlarını kuracakları yerdir. Orada bulunanlar haricinde düşman oraya vasıl olmaz."* Hafs b. Ğaylân, *"Orada bulunanlar haricinde düşman oraya vasıl olmaz sözü, ümmeti haricinde hiçbir kimse anlamına gelmektedir. Zira Abdullah b. Ali askerleri ile oraya girmiştir."*

Bu rivâyetin diğerlerinden farkı, buraya düşmanların giremeyeceğini bildirmesidir. Bu bölgenin güvenilir ve düşmanların saldırılarında muhafaza altında olduğunu söylenmektedir. Ancak orada bulunan düşmanlar istisna edilmiştir. Yani buraya içten bir saldırı olduğunda hezimet yaşanacağı belirtilmiştir.

Bu rivâyetin senedinde yer alan râviler ile ilgili bilgiler ise şöyledir:

Ebû Bekr Hassân b. 'Atıyye ed-Dimeşkî (ö. 130/748); Şam imâmılarından biridir. Ebû Ümâme el-Bâhilî, Saîd b. el-Müseyyib, Ebû Kebşe

⁹¹ el-Hüseyin b. Mahmûd b. el-Hasen ez-Zeydânî, *el-Mefâtîh fî Şerhi'l-Meşâbih*, thk. Nûruddîn Tâlib (Kuveyt: Dâru'l-Nevâdir, 2012), 5/379; İzzettin Abdullatif b. Abdilaziz İbnü'l-Melek er-Rûmî el-Kermânî, *Şerhu Meşâbihî's-sünne*, thk. Nûruddîn Tâlib (Kuveyt: İdâretü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2012), 5: 529.

⁹² İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 1: 240-241.

es-Selûlî, Ebû Eş'as es-San'ânî, Muhammed b. Ebî 'Âiše gibi birçok muhaddisten hadîs nakletmiştir. el-Evzâ'î, Ebû Mu'îd Hafs b. Çaylân, Ebû Gâssân Muhammed b. Mutarrif gibi âlimler ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁹³

Ebû Mu'îd Hafs b. Çaylân ed-Dîmeşkî; Bilâl b. Sa'd, Hassân b. 'Atıyye, el-Hakem b. Abdillâh, Hayyân b. Hacer, Zeyd b. Eslem, Tâvûs b. Keysân gibi birçok muhaddisten hadîs nakletmiştir. Zeyd b. Yahya, Sadaka b. Abdillâh, Abdullâh b. Yûsuf et-Tenîsî, Amr b. Ebî Esleme et-Tenîsî, Muhammed b. Süleymân b. Ebî Dâvûd gibi birçok âlim ondan hadîs rivâyet etmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁹⁴

Ebü'l-Abbâs el-Velîd b. Müslim ed-Dîmeşkî (ö. 195/811); Sevr b. Yezîd, İbn 'Aclân, İbn Cüreyc, el-Müsennâ b. es-Sabbâh, Yezîd b. Meryem, Safvân b. 'Amr, Abdullâh b. el-'Alâ b. Zeber, Mâlik, el-Leys gibi birçok muhaddisten hadîs almıştır. el-Leys b. Sa'd, Bakıyye, İbn Vehb, Ahmed b. Hanbel, Duhaym, Ebû Heyseme, Ali b. Muhammed et-Tanâfîsî, İshâk b. Mûsâ gibi kişiler ondan hadîs nakletmişlerdir. Güvenilirliği hususunda farklı değerlendirmeler olmakla birlikte, sika bir râvi olduğuna dair görüş beyan edenler daha fazla görünmektedir.⁹⁵

Ebü 'Âmir Mûsâ b. 'Âmir b. 'Âmâre ed-Dîmeşkî (ö. 255/869); el-Velîd b. Müslim, İbn 'Uyeyne, 'Irâk b. Hâlid el-Merî, Ali b. Âsım gibi muhaddislerden hadîs dinlemiştir. Ebû Dâvûd İsmâîl b. Kîrat, Ebû Bekr b. Ebî Dâvûd, Ebü'l-Cehm b. Tılâb, Ebü'd-Dehdâh, Ahmed b. Muhammed gibi birçok kişi ondan hadîs nakletmişlerdir. Ebû Dâvûd leyyin olduğunu; İbn Hibbân ise *es-Sikât* isimli kitabından bu kişi hakkında "ربما يُعْرَبُ" demektedir. Yani bazen münker hadîs nakletmiştir.⁹⁶

Ebü'l-Hasen Ahmed b. 'Umeyr b. Yûsuf ed-Dîmeşkî (ö. 320/932); Mûsa b. 'Âmir, Muhammed b. Vezîr, Muhammed b. Hişâm el-Be'labekkî, Amr b. Osmân, Kesîr b. Ubeyde, Ebü't-Takî Hişâm b. Abdulmelik, Muhammed b. Meymûn el-İskendârî gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. İbn 'Adıyy, Hamze el-Kinânî, Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Taberânî, ez-Zübeyr b. Abdilvahid, Ebû Bekr İbnü's-Sünnî, Ebû Ahmed el-Hâkim gibi birçok muhaddis ondan hadîs rivâyet etmiştir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁹⁷

⁹³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 3: 396.

⁹⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl* 7: 70.

⁹⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 4: 1240-1243.

⁹⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 6: 218.

⁹⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 7: 363-365.

Ebû Hâşim Abdulcebbâr b. Abdussamed (ö. 364/975); Muhammed b. Hureym, Ca'fer b. Ahmed, el-Kâsım b. İsâ, Muhammed b. el-Mi'âfi es-Saydâvî, Sa'îd b. Abdilazîz gibi muhaddislerden hadîs dinlemiştir. Temmâm er-Râzî, Mekkî b. el-Ğamr, Abdulvehhâb el-Miydânî, Ebü'l-Hasen b. Cehdam, Ali b. Bişr b. el-'Attâr ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. Sika bir râvidir.⁹⁸

Ebû Nasr Abdulvehhâb b. Abdillâh el-Merî ed-Dımeşkî (ö. 425/1034); el-Hüseyin b. el-Zemzâm, Ebû Ömer b. Fudâle, Muzaffer b. Hâcib gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. el-Ehvâzî, Ebû Sa'd es-Semân, Kettânî ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.⁹⁹

Ebû Ali el-Hasen b. Ali b. İbrâhîm el-Ehvâzî (ö. 446/1054); Nasr b. Ahmed b. el-Halîl el-Mürçî, Abdulcebbâr b. Muhammed et-Talhî, Ebû Hafs el-Kettânî, Hibetullah b. Mûsâ el-Mûsillî gibi kişilerden hadîs dinlemiştir. Ebû Bekr el-Hatîb, Ebû Sa'd es-Semmân, Abdurrahîm el-Buhârî, Abdulazîz el-Kettânî, Nasr b. İbrâhîm el-Makdisî, Ebû Tâhir Muhammed b. el-Hüseyin el-Henâî ondan hadîs nakletmişlerdir. Yalancılıkla itham edilmiştir.¹⁰⁰

Ebû Tâhir Muhammed b. el-Hüseyin el-Henâî ed-Dımeşkî (ö. 510/1116); babası Ebü'l-Kâsım el-Henâî, Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. el-'Afîf, kardeşi Ebû Ali Ahmed, İbn Sehtâm gibi âlimlerden hadîs dinlemiştir. es-Selefi, es-Sâin b. Asâkir, el-Hadır b. Şibl el-Hârisî, Ebû Tâhir b. el-Hisnî gibi kişiler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.¹⁰¹

Ebü'l-Berekât el-Hadır b. Şibl el-Hârisî ed-Dımeşkî (ö. 562/1167); İbnü'l-Mivâzîni gibi birçok kişiden hadîs dinlemiştir. İbn Asâkir, Ebû Nasr b. eş-Şirâzî gibi kişiler ondan hadîs nakletmişlerdir. Sika bir râvi olarak bilinmektedir.¹⁰²

Senedde toplam on râvi bulunmaktadır. Sekiz râvinin sika, iki râvinin ise zayıf olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu hadîs, mürsel olarak nakledilmiştir. Bu durumda Güta'nın düşman saldırılarına karşı korunaklı bir yer olduğunu ifade eden bu rivâyet, sened tenkidi kriterlerine göre zayıftır.

⁹⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 8: 229.

⁹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 17: 468.

¹⁰⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 9: 677-678; Şemsüddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mizanü'l-i'tidal fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Bicavî (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1963), 1: 512.

¹⁰¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 11: 142; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 19: 436.

¹⁰² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefayâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, 12: 272.

Yine bu bölge ile alakalı olarak âhir zamanda insanlığın içerisinde bulunduğu maddî ve manevî sıkıntılardan kurtaracak bir kişinin yani Mehdî'nin geleceği ile ilgili rivâyetlerde bulunmaktadır. Rivâyet şöyledir:

9. Rivâyet

قرأت على أبي غالب أحمد بن الحسن بن البنا عن أبي محمد الجوهري وكتب إلي أبو محمد بن الأبنوسي وحدثني أبو المعمر الأنصاري أنا الجوهري أنا أبو عمر بن حيوية أنا أحمد بن جعفر بن المنادي قال كان مما بقي في كتابي عن محمد بن داود القنطري مكتوبا ثنا عبد الله بن صالح قال وحدثني معاوية بن صالح عن سيار بن قيس عن خالد بن معدان قال يهزم السفلياني الجماعة مرتين ثم يهلك ولا يخرج المهدي حتى يحسف بقرية بالغوطة تسمى حرستا.¹⁰³

Ebû Gâlib Ahmed b. el-Hasen b. el-Bennâ ← Ebû Muhammed el-Cevherî ← Ebû Muhammed b. el-Âbinûsî ← Ebû'l-Ma'mer el-Ensârî ← el-Cevherî ← Ebû Ömer b. Hayûye ← Ahmed b. Ca'fer b. el-Münâdî ← Muhammed b. Dâvûd el-Kantarî ← Abdullah b. Sâlih ← Mu'âviye b. Sâlih ← Seyyâr b. Kays ← Hâlid b. Me'dân şöyle demiştir: “*Süfyânî taraftarları iki kez yenilecek ve helâk olacaklardır. Gûta'nın bir köyü olan Harestâ batmadan Mehdî çıkmayacaktır.*”

Bu rivâyete göre, Gûta'nın bir köyü olan Harestâ yok olmadan Mehdî ortaya çıkmayacaktır. Bu rivâyet Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilmediğinden dolayı sened tenkidinin yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Yukarıda yer alan *âhir zamanda Gûta* ile ilgili rivâyetler, üç farklı yönden tartışma konusu olabilecek bir mahiyet arz etmektedir. Birincisi, Hz. Peygamber (sav), gelecek hakkında bilgi vermiş midir; ikincisi, gelecek ile ilgili rivâyetleri hakikat manasında mı anlamak gerekir; üçüncüsü ise sosyo-politik sebeplerle çok sayıda hadîsin uydurulmasının bu tür rivâyetlere etkisi olmuş mudur?

Gûta özelinde bu üç tartışmayla ilgili bir değerlendirmeye herhangi bir akademik çalışmada rastlanmamıştır. Ancak *âhir zamanda Gûta* başlığı altındaki rivâyetlerin bu tartışma konuları ile içerik yönüyle bağlantısı bulunmaktadır. Zira bu rivâyetler, gelecekte bilgi vermekte, rivâyetler hakikat mecâz ilişkisine açık olmakta ve en çok hadîs uydurulan alanlarla içli dışlı bir konumda yer almaktadır.

Hz. Peygamber'in (sav) gaybî kesinlikle bilemeyeceğini düşünenlere göre, bu tür rivâyetlerin hiçbir değeri yoktur. Çünkü Rasûlullah vahyin (Kur'ân) dışında gaybî bilgi edinme imkânına sahip değildir.¹⁰⁴ Müstakbel

¹⁰³ İbn Asâkir, *Târîhu Dmeşk*, 2: 217.

¹⁰⁴ Mehmed Said Hatipoğlu, *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy Gaybî Hadisler Meselesi* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 33, 129.

gelişmeler hakkında bilgisinin olması ve onlar hakkında hükümde bulunması mümkün değildir.¹⁰⁵ Bu durumda bu tür rivâyatler kabul edilemez.¹⁰⁶

Gelecek içerikli rivâyatleri hakikat manasında dışında yorumlayanlara göre, bu tür rivâyatlerde yer alan hususlar hakikatte yaşanmayacaktır. Bunlar sadece Müslümanların buhranlı olduğu dönemlerde Hz. Peygamber tarafından onların motivasyonunu yüksek tutmak ve hedef göstermek amacıyla söylemiş olduğu sözlerdir. Hakikatte böyle bir şey yaşanmasını beklememek gerekir.¹⁰⁷

Geleceğe yönelik rivâyatlerin sosyo-politik olaylar ve başka kültür ve medeniyetlerden etkilenme sonucunda üretildiği şüphesini taşıyanlara göre, Hz. Peygamber'in (sav) en çok istismar edildiği ve uydurmaların yoğun olduğu bu alandaki rivâyatlere ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.¹⁰⁸

SONUÇ

Bu makale, *Güta'nın konumu, peygamberler şehri Güta ve âhir zamanda Güta* şeklinde üç ana başlıktan oluşmaktadır. Toplam on beş rivâyet üzerinden rivâyet kültüründe Güta'nın yeri incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada tetkik edilen rivâyetlere göre, Güta'nın tarihi Hz. Âdem'in çocukları Hâbil ve Kâbil'e dayanmaktadır. Tarihî süreç içerisinde Güta, birçok peygamberin uğrak yeri olmuştur. Ancak asıl dikkat çeken husus âhir zamanda Müslümanların karargâhlarının burada kurulacağını ifade eden rivâyetlerdir. Araştırma süresinde konu ile alakalı Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilen her bir rivâyetin sıhhat analizi yapılmaya çalışılmıştır. İncelenen tüm rivâyetlerin konularına göre kaynak ve sıhhat dereceleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Güta ile İlgili Rivâyetlerin Kaynak ve Sıhhati

No	Konu	Kaynak	Yazar	Sıhhat
----	------	--------	-------	--------

¹⁰⁵ Hatipoğlu, Hz. *Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*, 137, 149.

¹⁰⁶ Hatipoğlu, Hz. *Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*, 152, 157.

¹⁰⁷ Bk. Talat Sakallı, "Sünnetin Güncel Yorumu: Kıyamet Alâmetleri İle İlgili Hadislerle Verilen Anlamlara Eleştirel Bir Bakış Ve İlgili Hadislerin Anlaşılmasına Yönelik Farklı Bir Teklif", *Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü Sempozyumu Bildirileri (Meram-Konya, 11-12 Mayıs 2007)*, (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2007), 162-178.

¹⁰⁸ Bk. Sadık Cihan, *Uydurma Hadislerin Doğuşu Ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi* (Samsun: Etüt Yayınları, 1997), 20, 27, 194; bk. Mehmet Paçacı, "Hadis'te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı", *İslâmiyât* 1/1 (1998): 35-53; bk. İsmail Hakkı Ünal, "Şehirlerin Faziletleriyle İlgili Uydurma Hadisler ve "Hayru'l Buldân" Risâlesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000): 67-90.

1	Güta'nın Konumu	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	Zayıf
2	Peygamberler Şehri Güta (1)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	Zayıf
3	Peygamberler Şehri Güta (2)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	-
4	Peygamberler Şehri Güta (3)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	-
5	Peygamberler Şehri Güta (4)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	Zayıf
6	Peygamberler Şehri Güta (5)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	Zayıf
7	Âhir Zamanda Güta (1)	<i>el-Müsned</i>	Ahmed b. Hanbel	Zayıf
8	Âhir Zamanda Güta (2)	<i>el-Müsned</i>	Ahmed b. Hanbel	Zayıf
9	Âhir Zamanda Güta (3)	<i>es-Sünen</i>	Ebû Dâvûd	Zayıf
10	Âhir Zamanda Güta (4)	<i>el-Müsned</i>	Ahmed b. Hanbel	Sahih
11	Âhir Zamanda Güta (5)	<i>es-Sünen</i>	Ebû Dâvûd	Sahih
12	Âhir Zamanda Güta (6)	<i>el-Müstedrek</i>	Hâkim en-Nîsâbûrî	Sahih
13	Âhir Zamanda Güta (7)	<i>el-Müsned</i>	Ahmed b. Hanbel	Sahih
14	Âhir Zamanda Güta (8)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	Zayıf
15	Âhir Zamanda Güta (9)	<i>Târîhu Dimeşk</i>	İbn Asâkir	-

Tabloda yer alan verilere göre, on beş rivâyetin sekizi İbn Asâkir'in *Târîhu Dimeşk* isimli eserinde; dördü Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde; ikisi Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde; biri ise Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *el-Müstedrek*'inde yer almaktadır. Hz. Peygamber'e (sav) isnâd edilmediğinden dolayı üç rivâyetin sıhhat analizi yapılmamıştır. Geriye kalan on iki rivâyetin sened tenkidi kriterlerine göre, sekizinin zayıf, dördünün ise sahih olduğu tespit edilmiştir.

Güta'nın konumu ve peygamberler şehri Güta başlığı altında yer alan rivâyetlerin tamamının zayıf; *âhir zamanda Güta* başlığı altında nakledilen sekiz rivâyetin yarısının sahih, diğer yarısının ise zayıf olduğu görülmüştür. Ancak bu sekiz rivâyetin içeriği birbirine yakın olduğundan zayıf hadîsleri şâhid ve mütâbî' bağlamında değerlendirmek mümkündür. Ayrıca bu sekiz hadîsin altısının senedinde tabiûn muhaddislerinden Cübeyr b. Nufeyr'in yer aldığı ve bu râvi aracılığıyla bu rivâyetin yaygınlaştığı görülmüştür.

Güta'nın konumu ve peygamberler şehri Güta başlığı altında yer alan rivâyetler, geçmişe yönelik bilgi içerdiğinden dolayı günümüze bakan yönüyle sadece tarihî malumât sunmaktadır. Ayrıca bahse konu peygamberlerin Şam bölgesinde yaşadıkları da tarihî bir vakiadır. Ancak *âhir zamanda Güta* başlığı altındaki rivâyetler geleceğe yönelik bilgiler içerdiğinden dolayı ihbâr-i gaybî özelliğine haizdir. Yani gelecekte yaşanacak hadiseler hakkında bilgi vermektedir. Bu yönüyle tarihî süreç içerisinde Suriye, Şam ve Güta çevresinde yaşanan her hareketlilik bu rivâyetlerin yeniden gündeme gelerek yorumlanmasına sebep olmuştur/olacaktır.

Bu çerçevede *âhir zamanda Güta* ile ilgili rivâyetleri, Hz. Peygamber'in (sav) Kur'ân dışında gelecek ile ilgili herhangi bir şey söylemediği; sosyo-politik sebepler, şehirlerin fazileti veya başka din ve kültürlerden etkilenme sonucunda ortaya konulmuş ürünler olarak değerlendirerek bugüne bakan yönüyle hiçbir anlam ifade etmediğini söylemek mümkündür. Ancak bu durumda Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin *el-Müstedrek*'inde yer alan ve sahih isnadla nakledilen rivâyetlerin uydurma olduğunu ifade etmek gerekecektir. Bununla birlikte sened açısından sıhhatli olan bir rivâyetin kesinlikle sahih olduğunu söylemek de mümkün değildir. Dolayısıyla rivâyetlerin mutlaka metin tenkidinin yapılması gereklidir. Lakin ihbâr-i gaybî içerikli rivâyetlerin metin tenkidinin yapılması hayli güç bir husustur. Bu bağlamda, çok boyutlu bir mahiyet arz eden bu tür rivâyetlerle ilgili kesin bir hükme varmanın zor olduğu ifade edilebilir.

Son olarak, geleceğe dönük bilgi içeren bu rivâyetlerin hakikat olduğu kabul edilse dahi, tam olarak hangi dönemi kastettiğini tespit etmek de imkân dâhilinde değildir. Ancak bugünlerde Güta'da yaşanan elim olay ve trajediler, uçakların gürültüleri altında çocukların ve bebeklerin uykuda sarin gazıyla kitlesel ölüme maruz kalmaları, hadislerde yer alan yevme'l-melhameyi yani büyük savaş gününü çağrıştırmaktadır (*Vallahu 'alem*).

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Thk. Şuayb Arnavût. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Âlbânî, Muhammed Nâsuruddîn b. el-Hâc Nûh. *Silsiletü'l-ehâdîsi'd-da'ife ve'l-mevdû'a ve eseruha's-seyyi fi'l-ümme*. 14 Cilt. Riyad: Dâru'l-Me'ârif, 1992.
- Aydınlı, Abdullah. "Ebû'd-Derdâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 310-311. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

- Başaran, Selman. "Haccâc b. Ertat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 425-426. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî. *el-Baḥrû'z-zehhâr / el-Müsnedü'l-kebir*. Thk. Mahfûzu'r-Rahman Zeynullah. 13 Cilt. Beyrut: Müessesetü Ulûmi'l-Kur'ân, 1988.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-şâḥîḥ*. Thk. Muhyiddîn el-Hatîb. 4 Cilt. Kâhire: el-Matbaâtü's-Selefiyye, 1403.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîḥu'l-kebir*. Thk. Hâşim en-Nedvî. 9 Cilt. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Me'ârifü'l-Osmâniyye, 2009.
- Cihan, Sadık. *Uydurma Hadislerin Doğuşu Ve Sosyo-Politik Olaylarla İlgisi*. Samsun: Etüt Yayınları, 1997.
- Çakan, İ. Lütfü – Eroğlu, Muhammed. "Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 76-79. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Dânî, Ebû Amr. *es-Sünenü'l-vâride fi'l-fiten ve ḡavâlihâ ve's-sâ'âtiha ve eşrâtiḥâ*. Thk. Rıdâallah b. Muhammed İdrîs el-Mubârekfûrî. 6 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsîma, 1416.
- "Doğu Guta'da Kuşatma Altındaki İnsanların Durumu ve Ölüm Tehlikesi". Suriye Yardım Koordine Birimi Derneği, 2017. <https://www.acu-sy.org/wp-content/uploads/2017/12/Ghota-Report-TR.pdf>.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdi es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Thk. Şuayb Arnâvût, Muhammed Kâmil Karabellî. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 2009.
- Eserî, Ekrem b. Muhammed. *Mu'cemu ḥi't-Ṭaberî*. Kâhire: Dâru İbn Affân, 2005.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek 'ale's-şâḥîḥayn*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Hatipoğlu, Mehmed Said. *Hiz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy Gaybî Hadisler Meselesi*. Ankara: Otto Yayınları, 2015.
- İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib el-Endelüsî. *el-Muḥarrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. Thk. Abdusselâm Abdu's-Şâfi Muhammed. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsim Ali b. el-Hasen b. Hibetullah. *Târîḥu Dimeşk*. Thk. Amr b. Ğurâme el-'Umrî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed el-Askalânî. *Tehzîbu't-tehziḇ*. 12 cilt. Haydarâbâd: Matbaatu Dâiratu'l-Mearif en-Nizâmî, 1325.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed el-Askalânî. *Takrîbu't-tehziḇ*. Thk. Muhammed Avvâme. Halep: Dâru'r-Reşîd, 1986.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrim b. Ali. *Lisânu'l-'Arab*. 3. Baskı. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdr, 1414.
- İbn Receb, Ebû'l-Ferec Zeynuddîn Abdurrahman b. Ahmed. *Mecme'u resâil el-Ḥâfiẓ İbn Receb*. Thk. Tal'at b. Fuâd el-Hilvânî. 4 Cilt. Kâhire: el-Fâruku'l-Hadisiyye, 2003.
- İbnü'l-Melek, İzzettin Abdullatif b. Abdilaziz er-Rûmî el-Kermânî. *Şerḥu Meşâbiḥi's-sünne*. Thk. Nûruddîn Tâlib. 6 Cilt. Kuveyt: İdâretü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2012.
- Kaya, Eyyüp Said. "Mekhûl b. Ebû Müslim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28: 552-553. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

- Kazvîni, Zekeriyya b. Muhammed b. Mahmûd. *Âşâru'l-bilâd ve aĥbâru'l-'ubâd*. Beyrut: Dâru Sâdr, ts.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Hasen Müslim b. Haccâc. *el-Küna ve'l-esmâ*. Thk. Abdurrahîm Muhammed Ahmed el-Kaşkarî. 2 Cilt. Medine: Câm'atu'l-İslâmiyye, 1984.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemaleddin Yûsuf b. Abdirrahman b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ'ir-ricâl*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 25 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1980.
- Muttekî, Alaüddîn Ali b. Hüsâmeddîn el-Hindî. *Kenzu'l-ummâl fi'l-akvâl ve'l-ef'âl*. Thk. Bekrî Hayyânî-Safvetü's-Sekâ. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Münâvî, Zeynuddîn Abdurraûf. *et-Teyisr bi Şerhi'l-Câmi'i's-şagîr*. 2 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-İmâm eş-Şafi'i, 1998.
- Münâvî, Zeynuddîn Abdurraûf. *Feydu'l-ĥadîr şerhu'l-Câmi'i's-şagîr*. 6 Cilt. Kâhire: Mektebetü't-Ticâriyye, 1356.
- Paçacı, Mehmet. "Hadis'te Apokaliptisizm veya Fiten Edebiyatı". *İslâmiyyât* 1/1 (1998): 35-53.
- Sakallı, Talat. "Sünnetin Güncel Yorumu: Kıyamet Alâmetleri İle İlgili Hadislere Verilen Anlamlara Eleştirel Bir Bakış Ve İlgili Hadislerin Anlaşılmasına Yönelik Farklı Bir Teklif". *Sünnetin Bireysel ve Toplumsal Değişimdeki Rolü Sempozyumu Bildirileri (Meram-Konya, 11-12 Mayıs 2007)*. 162-178. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2007.
- Ünal, İsmail Hakki. "Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve "Hayru'l Buldân" Risâlesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000): 67-90.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemu'l-kebir*. Thk. Hamdî b. Abdilme'cîd es-Silefi. 25 Cilt. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *Müsnedü's-şâmiyyîn*. Thk. Hamdi b. Abdilme'cîd es-Silefi. 4 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- Tomar, Cengiz. "Suriye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3: 545-565. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehu rivâyetun fi'l-kütübi's-sitte*. Thk. Muhammed Avvâme – Ahmed Muhammed en-Nemr. 2 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible, 1992.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Mizânü'l-i'tidâl fi naĥdi'ir-ricâl*. Thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Thk. Şuayb Arnâvût, 3. Baskı. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.
- Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîhu'l-İslâm ve vefâyâtü'l-meşâhir ve'l-a'lâm*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Āarbi'l-İslâmî, 2003.
- Zehebî, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tezkiratü'l-ĥuffaz*. Thk. Zekeriyya 'Umeyrât. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998.
- Zeydânî, el-Hüseyin b. Mahmûd b. el-Hasen. *el-Mefâtîĥ fi Şerhi'l-Meşâbih*. Thk. Nûruddîn Tâlib. 6 Cilt. Kuveyt: Dâru'n-Nevâdir, 2012.